

Diplomitöö
392174

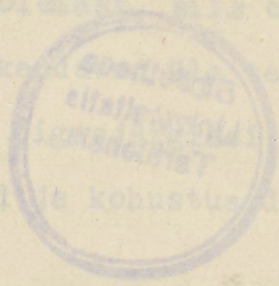
Õiguskonkreetne rahuldas
26 sept. 1938

EDMUND VALDIN

E. V.
TARTU ÜLIÜKOL
ÕIGUSTEADUSKONN
23 sept 38
181.
TARTU

Mõne
26. IX. 38.

ÕIGUS- JA TEGUVÕIME BALTI ERASEADUSES JA
TSIVIILÕIGUSE 1936.a.EELNÕUS.



AA

[Handwritten signature]

Tartu
1938.

Loetelund no. IX 38 õigusealane

Õigussubjekt.

Õigus- ja teovõime.

Õigused ja kohustused kuuluvad õ i g u s s u b -
j e k t i d e l e. Õigussubjekti all mõistetakse kõiki
neid tsentrumeid, kellega või millega võib siduda õigus-
tusi ja kohustusi. Kaasajal ei tunnustata võimalust, et
õigused või kohustused oleksid s u b j e k t i t u d.¹
Kui õigussubjekt lakkab olemast, siis otsekohe tema õi-
gused ja kohustused kas kanduvad üle teistele, või kui
pole käepärast selliseid õigusjärglasi, siis moodustavad
need järelejäänud õigused ja kohustused enesest ise nii-
kauaks õigussubjekti.

Kuid on olemas ka seisukohti, mis püüavad põhjenda-
da subjektituid õigusi. Selle järgi õigused tekivad sel-
lest, et õigusnormid tunnustavad ühtede inimeste taht
niivõrd, et neist tahteavaldustest kehtivad õigused te-
kivad. Selline isik, kes oma tahteavaldusega õiguslikke
suhteid on võimeline looma ongi õigussubjekt. Kuid siia

1. Vt. System des Römischen Rechts, H. Dernburg, lk. 79.

esineb tõsiasi, et on olemas õigusi, mis pole seotavad inimesega. Need on ainult sellised õigused, millel on ülesandeks teatud eesmärke teenida, nagu riigi-ülel e s a n d e i d jne. Kuna õigused kõik inimestele kuuluvad, siis pärusjätu juhtudel kui pärand veel ülel ä i n u d ei ole, tekivad subjektitud õigused, o o t u - s e s, et inimene kui nende subjekt nendesse astub.

Siin mõnede autorite arvates saabki konstrueerida subjektitud õigusi, mis teenivad mitteisikulisi huve või on ootuses isiku järgi, kelle huve nad tulevikus teenivad.¹

Teise ja valitseva seisukoha pooldajad ei jäta ka eelpoolnimetatud õigusi subjektituteks, vaid loovad siiski ikkagi subjekti, mis on õiguste-kohustuste kandja, milline looming küll on puht-mõistuse operatsioon ja kujuteldav isiksus. Riigiõigused, mida eelmised vaateautorid ei saanud inimestega siduda, seotakse siin riigiga kui isiksusega, päranditombule kuuluvad õigused päranditombuga jne. Selliseid kunstlikke õigussubjekte hakati nimetama vastandina looduslikule inimesele j u r i i d i - l i s e k s i s i k u k s, sest et nad loodi p u h t -

1. Vt. Windscheid I lk. 220, 221.

juriidiliste eesmärkide saavutamiseks.

Sellekohaselt esineb õiguslikus elus kahe sugused õigussubjektid: füüsiline- ja juriidiline isik.

Õigussubjekti mõistet sisustab tema kaks omadust: õigusvõime ja teguvõime.

Esimest võib defineerida kui õigust olla õiguste ja kohustuste kandja, teist kui õigust, mille tõttu võidakse sooritada juriidiliselt relevantseid tegusid.¹ Õigusvõimet võib veel vaadelda kui passiivset õigussubjekti omadust, teguvõimet kui aktiivset. Õigusvõimelisel õigussubjektil võib, seadusest olenevalt puududa kas täielikult või osaliselt teguvõime, sel juhul viimase teostamiseks õigustatakse kolmandaid isikuid. Tsiviilõiguslikust seisukohast õigusvõime on stabiilsem väärtus teovõimest, kuna viimane inimese väga mitmesugustest olukordadest sünnist kuni surmani suuremaid muutusi ja arenemise astmeid

1. Vrdl. "System des Römischen Rechts, H.Dernburg, lk.78: "Rechtsfähig, Rechtssubjekt oder Person ist, wer Rechte haben kann..." ja "Handlungsfähig ist, wessen wollen und wissen rechtlich beachtet wird."

läbi teeb kuni ta täiuslikuks saab.

Järgnev käsitus arendab meie kehtivas tsiviilõiguses tunnustatud õigussubjektide - füüsiliste ja juriidiliste isikute õigus- ja teovõimet nende üksikutes järkudes võrrelduna Ts.S. 1936.a. eelnõuga.

Füüsilise isiku tekkimine.

Füüsiline isik tekib tema sünniga, millisest momendist peale, kui ta pole enam portio mulieris, on ta õigusvõimeline õigussubjekt. Enne seda, embrüona, on ta persona in fieri, kellele seadus varub teatud liiki õigused, mis kõik enamikult pärandusõigusesse kuuluvad.¹ Kehtivseaduslikust seisukohast vaadeldakse teda kuni sünnini kui ä r a o l i j a t.² Lootele kehtiv õigussüsteem ei omista õigussubjekti õigusi.³

Füüsilise isiku saabumine on õiguslikus elus suure tähtsusega, mispärast seda momenti ka õiguslikult täpselt peab määrama. Juriidiliselt relevantse faktina arvestatakse

1. Liv-, Est- und Curländisches Privatrecht. H. von Broecker, Dorpat, 1902.a. (hiljem lühendina BES) Art. 1893.

2. BES, Art. 3087.

3. BES, Art. 1695, 1673, 1710.

se vaid sündi elusana.¹ Art.1709 ja järgmiste määratlustel, millised sätted pärandusõigusesse kuuluvad, esineb see nõue sõnaselgelt: "..... und ein lebendes Kind zur Welt bringt, wenn dasselbe auch albbald wieder versterben sollte." Edasi järgneb selle ja järgmiste sätete mõistetest, et laps peab olema täielikult väljakantud resp. ilmale toodud, "..... zur Welt bringt...", kuna pole oluline, kas ta hiljem edasi elada suudab või mitte. Tema sellisena väljakantuna ja (kas või ainsaks momendiks) elusana ilma le tulnuna kuuluvad õigussubjekti õigused, kelle nimel võib sooritada õigustoiminguid², mis tema surmaga õigusjärglastele siirduvad.

Veel eeldatakse, et sündinust võiks kasvada inimene, s.o., et ilmale tulnu poleks s o e r d.³ Kuigi see nõue pole väljendatud expressis verbis, on see siiski mõistetav, sest õigused omistatakse i s i k u t e l e⁴ resp. inimestele, mispärast ka sünnitaja peab ilmale tooma

1.BES Art.1709, 1710, 1740.

2.BES Art.273, 272.

3.Erdmann, System des Privatrechts I, Riga, 18.,lk.71.

4.BES, Art.2913, 3107; vt. ka Lehrbuch des Pandektenrechts, Erster Band, Bernhard Windscheid,1906.lk.220.

elusa laps¹, mitte monstrumi.

Nagu isikud ja nende õiguslikud toimingud erilise õigusliku kaitse all seisavad, nii on kaitstud ka loote tulevased õigused. Talle omistatakse päruslikke õigusi ajast peale, millal toimus tema eostumine.² Testament, kus temast kui seenduslikust pärijast on möödaminud, ilma, et seda otseselt oleks mainitud, on tühine. Sama ajani tagasi saab tema nimel kasustada õiguslikku eelist v ä l j a o s t u,³ ning tema õigused jagamatule pärandusele on tagatud seega, et enne tema sündi ei saa jagada pärandit.⁴ Viimase sättinguga on ühtlasi kaitstud ka rase lesk.

Sünni faktist on huvitatud ka kolmandad isikud, kuna see võib mõju avaldada nende õigustele, mis pärast see peab olema kindlaks tehtav. Varemalt, kui usuolu tähtsat mõju avaldas positiivsele õigusele, oli kirik kompetentne sünde registreerima, millistele andmetele asjaosalised toetusid. Tänapäeva spetsialisatsioon ja nõuded on seda moodust⁵ puudulikuks pidanud, luues selleks erikorra, mis

1. BES Art.1709.

2. BES Art.1893.

3. BES Art.1673.

4. BES Art.1824.

5. BES Art.146.

eraldatud kirikust ja usust. Sünnid registreeritakse eriametis.¹ Sünnimise korral antavad andmed on kontrollitavad, nende kohta võib nõuda tõendeid, ning nad on vajalikul korral tunnistajate kaudu tõendatavad.

Füüsilise isiku lõpp.

Füüsiline isik lõpeb faktiliselt - tema loomuliku surmaga² ja juriidiliselt - teadmata äraolija surnuks tunnistamisega,³ millel on efekt vaid selle jurisdiktsiooni piirkonnas, kus toimub vastav menetlus.

Surma- või surnukstunnistamise fakt on õigusi tekitava, muutva ja lõpetava tähtsusega olm nii õigusjärglaste kui ka kolmandate isikute suhtes. Nagu sünniga algas füüsilise isiku kui õigussubjekti olelu, nii ta lõpeb järsult tema surmaga.

Surm võib saabuda loomulikul teel (vanus-, haigus- surm) võib olla ka õnnetusest põhjustatud. Mõlematel juh-

1. RT 1925, 191/192; Art.110.

2. BES, Art.2581.

3. RT 1934, 38, 346, redigeeritud BES Art.524, 2583.

tudel peab surm t õ s i k i n d e l j a t õ e n d a -
t u d¹ olema. Sarnaselt sündidele registreeritakse ka
surmajuhtumid perekonnaseisu-ametis surnu perekonna liik-
mete teadete põhjal, kuna kohtuotsusega surnukstunnistatu
kohta vastavasse perekonnaseisumetisse kohus seadus-
jõusse astunud kohtuotsuse ärakirja saadab², mis sisse-
kande tegemiseks isiku ilmumisel taas kustutatakse.

Õnnetusest põhjustatud surmajuhtumis võib saada
surma kaks või enam isikut. Kui on teadmata, kes nendest
elas kauem, siis presumeeritakse, et nad hukkusid sama-
aegselt.³ Teissuguselt on sätitud k a a s s u r m ü l e -
nevate ja alanevate sugulaste vahel. Eeldatakse, et ühi-
ses surmahädas hukkus allealine alanev varem täiseali-
selt ülenevast, täisealine alanev aga hiljem oma vanema-
test.⁴ See norm on pärit Rooma õigusest⁵ ja kehtib siin
presumtsioonina, et lahendada ühesuguselt selliseid kee-
rulisi juhtumeid, kus raske näidata sündmustikku teisiti.
Täisealise alaneva hilisema surma eeldus ei kehti aga

1.BES, Art.2582.

2.RT 1925, 191/192, 110, §§ 52, 53, 56.

3.BES, Art.2584.

4.BES, Art.2585;vt.ka Windscheid, Lehrbuch des Pandek-
tenrechts I, lk.238.

5.L. 9 § 1. 4 l. 22. 23 D. 34,5, 1. 26 pr. D.23,4.

igakord. Nii määrab BES Art. 2586, soodustades fideikomissi, et kolmandale töötatud fideikomiss lastetu surma puhul jääb ka siis kehtima, kui testeerija hukkus oma täisealise alanejaga ühises surmajuhtumis.

Igakord pole surmajuhtum täpselt kindlakstehtav, mispärast seda võib o l e t a d a, kui keegi teatamata pikemat aega on kadunud, ilma et temast seaks kustki elumärki, või kui keegi viibis t ö s i s e s s u r m a h ä d a o h u s.

Varem BES redaktsioon lubas teadmata äraolija varanduse kuraatoril ja prokuratuuri ametnikel alata kohtuliku surnukstunnistamise taotlust, kui täitus teadmata äraolija seitsmekümnes sünnipäev.¹ Kuna teadmata kadunuksjäämine mõningatel ajaloo-aegjärgudel (pärast sõdu) pole mitte haruldane ja ühenduses sellega suured majanduslikud väärtused võivad valdajates nende ebakindla juriidilise positsiooni tõttu ükskõiksust esilekutsuda ja vähendada heaperemehelikku hoolt, on kaotatud see ülinõudlus teadmata äraolija vanuses. Nõudeks on jäänud ü h e aasta möödumine tõsise surmahädaohu lõpust või v i i s

1. Liv-, Est- und Curländisches Privatrecht, H.v. Broecker, nach der Ausgabe von 1864 und der Fortsetzung v. 1890, Jurjew 1902, Art. 524.

aastat elusolemisest viimse teate saamisest,¹ millised momendid² ka õigusjärglaste suhtes tähtsust omandavad.

Osutub kohtuotsus tegelikult ebaõigeks ja surnuks tunnistatud teadmata kadunu pöördub tagasi, siis endistatakse temale nõudmise korral tema õiguslik seisund varanduse tagasiandmisega pärijaile niipalju kui seda veel järel on, või niipalju kuipalju pärijad on sellest rikastunud.³ Pärijate mala fides taotletud pärimise korral, nagu võib järeldada BES süsteemist halvas usus tehtud toimingutest, aga endistatakse täies väärtuses.⁴ Arvatav surmapäev kohtuotsuses võib olla väär. Õige päeva esildumine on eelmise otsuse kasseerimise põhjuseks, millele toetudes õige surmamomendi lähemad seadusjärgsed pärijad võivad teostada oma õigusi, kitsendusega eelmiste suhtes, kui nad olid heas usus, et neilt võib nõuda niipalju kui järel on või kuipalju nad sellest on rikastunud.⁵

Sünni ja surma - õigussubjekti tekkimise ja lõppemise-vehel pole inimese õiguslik seisund õigussubjektina

1. RT 1934, 38, 346, redigeeritud BES, Art.524.

2. RT 1934, 38, 346, redigeeritud BES, Art.526.

3. BES, Art.527.

4. BES, Art.2612, vt.ka Erdmann, System des Privatrechts I, lk.75, nota 2.

5. BES, Art.528.

ühtlane. Algusest lõpuni tunnustatakse temale, eraõiguslikus mõttes,¹ õigusvõimet, kuna teovõime tema eluaastate füüsilise küpsusega täiendub ja mitmesugustest välistest asjaoludest sõltuvaks seatakse. Järgnevas on esitatud füüsilise isiku üksikud seisundid, mis kitsendavalt või laiendavalt tema õigusvõimet määravad.

Füüsilise isiku õigusvõime.

Õigusvõimet BES järgi tunnustatakse igale inimesele, sest nii selle kodifikatsiooni koostamise ajal kui ka varem ei ole Baltimaal kehtinud orjus² selles ulatuses, et kodanikele ei oleks kehtinud õigussubjekti õigusi. Kuid õigus ja teovõime ei olnud puhtpersonaalne õigus, vaid see oluliselt täiendus või vähendus l o k a a l - s e a d u s t e s t, kus olid kehtimas erisugused eraõiguslikud sätted, ja s e i s u s t e s t. Nii määrab BES sissejuhatav Art. XXVIII: "Die Rechts- und Handlungsfähigkeit einer Person ist nach demjenigen Rechte zu

1. BES, Art. 2913; vt. ka K.Saarmann ja Matto, Kriminaalseadustik, kommenteeritud väljaanne, 1937
S 19- kom. lk.19.

beurtheilen, welches an dem Orte ihrer Domicils für die Personen desselben Standes gilt, welchem sie angehört." See õiguslik partikularism on suuresti püsima jäänud, kuna veel praegu tuleb teravalt silmaspida da Eesti- ja Liivimaa maa ja linnade õiguspiirkondi ning nendest veel mõningates küsimustes erivat Narva linna õigust. Kehtivuse on kaotanud seisuslik printsiip¹ kui meie riigi põhikorrale² vastukäiv.

Õigus- ja teovõime kui sellised ning tema kuulumine igale inimesele, pole BES selgelt väljendatud, nagu me seda tänapäeva kodifikatsioonides leiame.³ See on järel- datav kodaniku staatusest ja normidest, mis sätivad isikute resp. inimeste õiguslikke toiminguid. BES art. 2912 määrab, et õigustoimingu sooritamiseks nõutakse isikult õigusvõimet. Õigusvõime on iga isiku resp. inimese⁴ passiivne võime, mida üksi omades ei saa tekitada juriidiliselt tähtsaid toiminguid. Kehtimiseks

1. RT 1920, 129/130, 254.

2. Vt. Seaduste kogu I köide Riigipõhikord, 1938.

E.V. Põhiseadus § 9.

3. Vt. Schweizerisches Zivilgesetzbuch, 1907, Leipzig, W. Stuber, § 11 j. j., samuti Bürgerliches Gesetzbuch, Otto Fischer, Eugen Ebert, 1921, München, § 1 ja kommentaarid p. 1 ja p. 2.

4. Vt. nota 4, lk. 5.

õigustoiming eeldab veel t a h t e v a b a d u s t ja t e o v õ i m e t (Dispositionsbefugniss, Rechtsfähigkeit).¹ Tahe õigustoimingu loomisel peab v a b a olema, s.t. otsus peab kooskõlas olema isiku sisemise veendega ja ta ei või olla kallutatud ebaõiglaselt selleks kolmandate poolt ei pettuse ega survega.² Vaba tahet ei eeldata laste juures alla 7 aasta, nõrgamõistuslikele ja joomisega ägedasse vihha sattunuile.³

Õigustoimingu loomiseks kolmas vajalik eeltingimus t e o v õ i m e t (Dispositionsbefugniss, Rechtsfähigkeit) annab a k t i i v s e väärtusena sisu õigusvõimele, mispärast ka seadus kõigile ei või omistada sellist võimet.⁴ Teovõime kehtiva süsteemi mõttes on õ i g u s k ä s i t a d a o m a v a r a ja t e g u s i d.⁵

Vanus.

Nagu selgus eelnevast käsitlusest⁶ kuulub i g a l e i n i m e s e l e õigusvõime tsiviilõiguslikus mõttes.

1. BES, Art.2912.

2. BES, Art.

3. BES, Art.2914.

4. BES, Art.2916, 2914.

5. BES, Art.2912, 2916, 2918.

6. Vt. lk.11.

Selle omamine pole ei suurem ega vähem olenevalt inimese kodanlikust positsioonist, ega ka isiku enese huvist tema sellise juriidilise võime vastu, s.o. ta pole suurendatav ega vähendatav, vaid ta on objektiivse õigusega ühtlaselt määratud. Õigusvõime rakendamine õiguslikkudesse suhetesse on ega füüsilise isiku juures korraldatud nii, et vaid täiskasvanud inimene õigusvõimest tulenevaid õigusi saab nautida. Nii väidab prof. Erdmann oma töös "System des Provincialrechts"¹, et "ainult täiskasvanud inimesel on täielik isiksus ja õigusvõime¹ ning, et õigusvõime kasvab vastavalt küpsusele ja intelligentstile." Enam kui õigusvõime ripub füüsilise isiku teovõimeme tema küpsusest ja intelligentist. Vaimne küpsus, mis nõuetav õigussuhete loomisel, saavutatakse kasvades aastatega pikka mööda, kusjuures ta suuresti on puhtindividuaalne, saavutades ühe juures varem, teise juures hiljem oma täiuse. Kuid õiguslikus elus ei saa jälgida seda otsustamise küpsuse täiust iga üksiku juures eraldi, vaid on vaja puhtväliseid tunnuseid, et voolavalt liiguks eluline

1. Vt. System des Privatrechts, Erdmann, Riga, 18.., lk. 77.

käive. Nendeks tunnusteks on vanusastmed, mis-
sugusest füüsilisest arenemisest eeldatakse ka tehinguiks
nõuetava vaimse täiuse saabumist, sest pole võimalik mää-
rata teisiti üldiselt kõikide kohta
tabavalt vaimset küpsust, milline just omab tähtsust füü-
silise isiku teovõimes.

Vaadeldes BES sätete allikaid, mis määravad füüsili-
se isiku teovõime piiramist,¹ näeme et nad päritolult
enamikult kuuluvad Rooma õigusesse, millele lisandub veel
Eesti- ja Liivimaa rüütliõigust ning kombeõigust. Kõrvu-
tades siia Rooma õigust,² näeme kohe tema suurimat mõju
teiste õigussüsteemide kõrval. Nii kehtivadki meil suurelt
jaolt arengujärkude määratlused Rooma õiguse laenuuna, mis
meie oludele ja isiku arenemisele sagedasti võõrad.

Esiteks märgib BES vanust kuni seitsem-
aastani, millise ajani lapsed on absoluutselt teovõimetud³
ja selleni neid ei loeta ka eraõiguslikus⁴ mõttes süüdiva-
teks. Nende poolt kordasaadetud õigusrikkumised⁵ ja kol-

1. BES, Art. 2914 allikad ja 3285 allikad.

2. Vt. System des Römischen Rechts, H. Dernburg, 1911, lk. 84 jj.

3. BES, Art. 2914.

4. BES, Art. 3286.

5. Õigus rikkeks tsiviilõ. mõttes nimetab BES lubamatut
toimingut, mille kaudu kahjustatakse teist, mis teki-
tab kahjusaajale nõudeõiguse kahjustaja vastu selles
ulatuses, kui võrd see süüks arvatakse, Art. 3284.

mendaile tekitatud kahjudele vaadatakse kui looduslikele õnnetustele, mispärast ei saa nõuda ka nende heastamist. Alaealiste laste teovõimet teostavad nende vanemad või nende puudumisel e e s t k o s t j a d. Kui hiljem täieaas veel on vajalik teovõimet teostada, siis teostatakse seda juba määratud isikute kaudu, kes k u r a a t o r i nime kannavad.¹

T e i s e k s vanus s e i t s m e t e i s t k ü m n e n d a s t eluaastast annab õiguse vastavalt oma kalakule ja huvile elukutset valida.² Vaeslastekohtu kinnitamist vajab see siis, kui vanemad seda oma vanemliku võimuga takistavad.

K o l m a n d a k s kaheksateistkümne aastat täis saanud mees (kuueteistkümne aastane naine) võib astuda abiellu.³ Veel võib tähendatud eluaasta saavutanu paluda kompetentset vaeslastekohtu,⁴ et teda eestatakse (venia aetatis). Seadus lubab sellele vastu tulla kui allealise eestkostjad ja lähemad sugulased tunnistavad tema laitmatu ülalpidamist, kui ka võimet oma õigusi iseseisvalt

1. Vt. lk.20 ja 21.

2. BES, Art.204.

3. RT, 1922, 138.

4. BES, Art.271.

teostada ja kaitsta ning ka seda, et ta oma kohustusi suudab täita.¹ Kui Ringkonnakohus kinnitab vaeslastekohetu poolt rahuldatud palve, siis eestatu omab õigus- ja teovõime ulatuses nagu täisealinegi.

Järgnevalt neljanda kaks tuleb märkida kahekümneenda t eluaastat kui olulisimat, sest selle saavutamisega algab täisiga.² Selleleane võib astuda iseseisvalt õigustoimingutesse, nagu lepinguid sõlmida, osta, müüa, kinkida jne., kuid veel ei ole ta tsiviilne teovõime täielik.

Nii on viienda kaks nimetada kahtekümneenda esimest eluaastat, millest nooremad kodanikud on väljasuletud testeerimise õigusest, s.t. neil pole testamenti factio activa't.³ Ehkki BES Art. 1989 lausele: "Minderjährige, welche das ein und zwanzigste ... Lebensjahr noch nicht zurückgelegt haben, sind von der Fähigkeit, ein Testament zu errichten, ausgeschlossen", ja nüüd allealisus kõigis maksvates seadustes on vähendatud

1. BES, Art.269.
2. RT 1922, 74/75, 40.
3. BES, Art.1989.

aasta võrra ning kindlaks määratud kahekümne aasta peale jääb testamendi koostamiseks eri vanusnõue siiski püsima, sest uus allealisust määrav seadus ei muuda seda normi expressis verbis selles mõttes mitte. Oma erivara suhtes saabub testamenti factio activa aga siiski täisealisusega¹.

K u u e n d a k s k a h e k ü m n e v i i e a a s t a n e vanus, millest peale võib Eestimaa maaõiguse järgi olla eestkostjaks.² Liivimaa maaõiguse järgi võib aga alla kahekümne viiene ennast lahti ütelda eestkoste vastuvõtmisest,³ kuna lubatud on eestkostet teostada juba täisea saavutamisega.

S e i t s m e n d a k s, k u u e k ü m n e s eluaasta võimaldab loobuda eestkoste vastuvõtmisest.

Tervis.

Inimese teotsemine on seotud kahe suguse tervisega: kehalise ja vaimse tervisega. Kehalisel tervisel pole õiguslikus elus märkimisväärset tähtsat toimet, ja seda

1. BES, Art.1990.
2. BES, Art.314.
3. BES, Art.330 p.10.

pannakse tähele vaid niipalju kuipalju ta mõjustab takis-
tavalt inimese ta h e t¹ ning ei lase teda vaba otsust
luua. Järelikult kehaline tervis ei vähenda õ i g u s -
v õ i m e t, loob aga teatud kitsendused t e o v õ i -
m e l e. On kehaline haigus juhuslik ja mööduv ning aju-
tiselt tekistab vaba tahtelist otsust looma, siis takis-
tatud ajal õigustoimingud ei oma kehet. Kehalistest
puuetest eriliselt tähtsad on aga k e s t v a d o r -
g a a n i l i s e d rikked, nagu t u m m u s, k u r t -
t u m m u s, p i m e d u s. See mitte ei loo ainult
p i i r a t u d teovõimet, vaid ka õigusvõime on sellega
vähendavalt sõltuvusse asetatud, s.t. vastavate puudustega
isikuid ei saa võtta õiguslikus elus kui substraate, kel-
lega siduda õiguslikult tähtsat toimingut. Nii ei või nad
olla testamendi juures tunnistajateks,² sest nad on takis-
tatud seda toimingut arusaama ja täielikult mõistma. Samu-
ti on sidumata nendega eestkoste õigused-kohustused.³ Nad
pole aga täiesti teovõimetud, õigemini - nad on teovõi-
melised niikaua kuni pole näidatud, et neil puudus õigus-

1. BES, Art.1985.

2. BES, Art.2064.

3. BES, Art.315.

toiminguks nõuetav teo eesmärgi tundmine.¹ Ka testeeri-
mise õigus puudub neil vaid siis, kui nad ei suuda oma
tahet mõistetavalt avaldada.²

Õiguslikus elus tähtsam on inimese vaimne tervis.
Vana Rooma õigus eristas furiosit demen-
te s'est. Esimesed olid nõrga mõistusli-
kud, teised muuviisilised vaimu-
haigused.³ Justiniaani õigus ei vaadanud enam
vaimuhaiguse astmele, vaid nentis normaalse vaimu-
tervise puudumist. See vaade kehtib ka BES.⁴

Vaimuhaigetest eraldatakse lühimõistus-
likud,⁵ kes vaatamata oma nõrgale mõistusele resp.
arenematusele, omavad nõuetavat ettevaatust tevalikesse
õigustoimingutesse astumiseks.

Vaimuhaiguse puhul nõuab seadus haige eesta-
mist kuraatori näol, kes teostab tema teo-
võimet.⁶ Vaimuhaige, samuti nagu kestvalt orgaaniliste

1. BES, Art.2915.

2. BES, Art.1986.

3. Vt.System des Römischen Rechts,U.Dernburg,Berlin,
1911, lk.88.

4. BES, Art.498.

5. BES, Art.497.

6. Vrdl. eespool lk.15jj, kes teostab alaealiste laste
teovõimet.

puuduste all kannatajate juures,¹ tuleb konstateerida teatud puudeid õigusvõimes (nagu keeld olla testamendi juures tunnistajaks), st. tuleb märkida õigusvõime piiratust, mitte aga puudumist. Täielikult puudub neil aga teovõime. Vaimuhaige tegudele vaadeldakse kui loodusjõudude mängule, sest et neil oma tegude juhtimiseks terve vaimujõud puudub.² Tehingud, mis eestkoste-alune vaimuhaige sooritab või sooritas enne eestkostet, on kehtetud.³ Kehtima jäävad vaid need enne eestkostet tehtud tehingud, millised tõestatakse, et nad tehti lucida intervalla - haige selgetel silmapilkudel.⁴ Ta ei või ka testamenti teha.

Vaimuhaige cura instituuti sisustavad samad sätted, mis eestkoste juureski, erivused on vaid ameti vastuvõtus, varavalitsemises ja vastutussätteis.⁶

Et vaimuhaigus avaldaks mõju õigustoimingutele, selleks peab ta kohtu poolt kindlakstehtud olema. Menetlus

1. Vt. lk. 18 ja 19.

2. Op.cit Syst.des R.Rechts, H.Dernburg, Berlin, 1911, lk.88.

3. BES, Art.502.

4. BES, Art.503.

5. BES, Art.1984, 1988.

6. BES, Art. 495.

kuulub Ringkonnakohtu ja algatada võivad seda omaksed, sugulased, kolmandad isikud, kelle huvisid haige tegevus riivab ja samuti prokuratuur.¹ Hooldus vaimuhaige üle lõpeb tema taastervistumisega, mida konstateerib samuti kohapäälne Ringkonnakohus.²

Vaimuhaigusega sernane õiguskaotus varandusliikkudes suhetes tabab kohulikult pillaja kst tunnustatud,³ kelle õiguslikud toimingud on tühised kui nad vaimuhaige poolt ette võetakse kuraatori nõusolekuta. Pillajat määritleb kehtiv süsteem kui isikut "wer in seinen Ausgaben weder Ziel noch Maass kennt und einen so übermässigen, mit seinem Einkommen in keinem Verhältnis stehenden Aufwand macht, dass seine völlige Verarmung zu befürchten ist..."⁴

Sugu.

"Ei või olla sündimisest, usust, soost ega rahvusest avalik õiguslikke eesõigusi, ega

1. BES, Art.490.

2. BES, Art.505.

3. BES, Art.509.

4. BES, Art.506.

õigustakitsendusi," määrab meie P.S. § 9. Kui see säte on elustatud avalikõiguslikes raames, nii et õigusnormide järgi võib iga Eesti kodanik, olgu mees või naine avalikus elus töusta näit. kas või riigi presidendiks, või pidada igasugu teisi kõrge kvalifikatsiooniga ameteid, siis kehtiv tsiviilseadustik vastupidiselt avalikõiguse alale, pole teinud sugude võrdõiguslikustamiseks niipalju. Kehtivaid sätteid vaadeldes tuleb nentida naisisikute piiratud õigusvõimet teatud aladel ja tulenevalt sellest ka piiratut teovõimet võrreldes meestega.

Vahettegemata soo vahel saavutavad mõlemad sugupooled taoliselt kahekümnendamal eluaastal täisealisuse.¹ Samuti lubatakse naisisikutel sellest alates iseseisvalt oma vara valitseda,² mille juurde ta võib valida nõuandja ehk assistendi. See on ta suvaline õigus. Sooeestkostet pole ja ripub ära täiesti täiskasvanud vallalise naisisiku heaksarvemisest ja äratundmisest - ta võib enesele kuraatori valida või lasta vaeslastekohtul määrata, kas alaliseks või ad hoc, kes sel korral nõuandjana

1. BES, Art.269.

2. BES, Art.512.

tegeleb.¹

Piiratud õigus- ja teguvõime esineb naisisikute juures juba sääl, kus tema teotsemine on seoses õigustoimingute juures kõrvalseisjana, testamendi tunnistajana ja eestkostete ostajana.

Naisel on keelatud olla eestkostjaks. Erand on tehtud emale ja vanemale, kellele kui lapse kasvatajatele see on võimaldatud.²

Liivimaal võib naine vaid võimelist meeste puudumisel olla testamendi juures tunnistajaks, kuna Eestimaal ka hädajuhul seda ettenähtud pole.³ Samuti peab õigusliku tehingu juures tunnistajaks mees olema, vaid meeste puudumise korral võib naine esineda.⁴

Eriseisukohale asetatakse naisisikud ka tsiviilõigusliku eksimuse suhtes, mispärast mõningatel seaduse poolt expressis verbis mainitud juhtudel on nende eksimus ja seaduse mittetundmine⁵ vabandatav.

1. BES, Art. 513, 514, 515.

2. BES, Art. 317.

3. BES, Art. 2065.

4. BES, Art. 3043. Järelduvalt sellest tuleb neid juhte kui testamendi tunnistajana Liivimaal ^{naine} tõe n d a d a, et polnud saadaval võimelist mees-tunnistajat, vastasel korral pole naise tunnistusel kehet, samuti peab seda õigustoimingute juures näitama.

5. BES, Art. 2957, 4016.

Elukoht.

Õigus- ja teovõimele avaldab oma mõju füüsilise isiku elukoht ehk domicil, sest et isik allutatakse neile normidele, kus ta elab ning tema õigus- ja teovõime kujundatakse ka asukoha normide järgi.¹

Isiku elukohana arvestatakse kohta, mis kujutab tema kodanliku elu ja tegevuse keskpunkti.² Elukoht võib olla esiteks v a b a l t v a l i t a v ja teiseks s u n - n i v i i s i l i s e l t määratav. Vabatahtlikku elukohta saab omandada ka järeldavalt ja nimelt nii, et jäädakse püsivalt ühte kohta peatuma, sätitakse sinna oma majapidamine, soetatakse väljavalitud kohta suurem osa oma varendusest ja asutakse ka ise sinna elama, sihiga seal kestvalt olla.³ Elukohta aga ei saada mitte palja d e k l a r a t s i o o n i g a,⁴ vaid nõuetav on veel isiku f a k t i l i n e viibus vastavas kohas. Vana elukoha ülesütlemine pole veel uue elukoha vastuvõtu eelduseks. Elukoha mõiste määratlusest nähtub, et elukohta ei

1. BES, Art. XXVIII.

2. BES, Art.3066.

3. BES, Art.3067.

4. BES, Art.3071.

määrata mitte üksnes inimese faktilise viibuse järgi, vaid oluliselt arvestatakse sinna juurde tema tegevust. Kui inimese tegevus pole koondatud ühte punkti, vaid see kujundab enesest palju keskusi, milliste vahel inimene oma viibust peab jagama, siis on võimalik, et omatakse mitu elukohta.¹ Tuleb eristada alatise elukoha kõrval veel ajutist elukohta, mille all mõistetakse ajutist viibust ühes kohas, kuhu pole ülekantud oma tsiviiltoimingud ja millele isik ka ise vaatleb kui ajutisele.²

Nagu ajutine peatus ei põhjusta domicili tekkimist, samuti ei saabu see ka maaomandi pärimisega.³

Sunniviisiliste ehk mittevabatahtlike elukohtadena vaatleb BES selliseid domicile, kus isiku viibus ühes kindlas kohas ei olene tema isiklikust valikust, vaid on määratud seaduslikust vajalikkusest.⁴ Sellised elukohad on karistatuid, kes peavad elama neile määratud kohtades ja teatud ameti vastuvõtnud

1. BES, Art. 3073.

2. Vt. Erdmann, System I, lk. 88.

3. BES, Art. 3068.

4. BES, Art. 3066.

isikuil, kelle elukoht ametikohaga määratakse. Sellisest viimasest mittevabatahtlikust elukohast ei saa muidu lahkuda ega säält ümberkolida kui peab selleks nõusolek olema sellelt, kellest ollakse ameti poolest sõltuv.¹

Veel on seadusega määratud elukoht abielunaisele tema abielumehe juurde ja lastele nende vanemate juurde. Väljaspool abielulistele lastele on elukohaks nende valasema elukoht või selle puudumisel neile määratud kasvatamise koht.²

Koos nendega, kes omavad domicilii, tuleb vaadelda veel kodutuid, neid kes oma senise elukoha on ülesütelnud ja veel uut pole rajanud, või neid, kes on asunud pikaajalisele reisile, nii et reisimine nende elukutse moodustab, ilma, et nad selle kõrval omaksid kodu, mis oleks keskpunktiks nende toimingutele, kuhu nad reeglipäraselt tagasi pöörduksid, või veel hulkurid, kes kindla elukutseta ümber hulguvad.³

Lex domicilii õigus- ja teovõime määrajana on see tähtsus, et isiku tegevus õigussubjektina on teatavas

1. BES, Art. 3072, in fine.

2. BES, Art. 3070.

3. BES, Art. 3074.

õigussüsteemis lihtsalt ja selgelt kontrollitav. Kuna isikut kaasajal eranditult kõikjal tunnustatakse kui õigussubjekti, siis elukoha omamine või mitteomamine ja selle vahetamine ka jurisdiktsioonide piires tavaliselt ei too muudatusi õigussubjekti õigusvõimes. Suurem tähtsus elukohal on teovõimele, või täpsemalt selle teostamisele.

Õigussuhete tekkimisel on loomulik, et õiguslik suhe võib saabuda vaid õigussubjekti s i d u m i s e g a õiguste-kohustustega kas tema enese poolt otseselt, volitatud kolmanda isiku kaudu või siis ka volitu kolmanda isiku kaudu (negotiorum gestio). Olulisim õigussuhete tekkimine sünnib kahel esimesel viisil. Kuid igakord pole isik sääl, kus ta olema pidi, s.t. tema elukohas ja tal puudub seega võimalus oma õigusi teostada, kui nad on näiteks tähtaegadega seotud. Kui isiku elukohast puudumine tunnistatakse seaduse poolt põhjendatuks, siis endistatakse elukord ja võimaldatakse, kui puuduvad muud õigusvahendid, õiguste ennistamine.¹

Elukohast puudumine on BES määratud kasuistlikult, korraldatuna erilistesse järkudesse, millistest teatud

1. BES, Art.3092.

tingimusi omandavad elukohast puudumised on õigus-
tatud, teised vabandataavad, kolmandad
arvesse võtmatud. Ei tule üldiselt arvesse
puudumise fakt. Vastav lahendus pole kuidagi õigus-
poliitiliselt põhjendatud, vaid taotleb enam isiku sidu-
mist püsivamalt tema elukohta, olles seega majanduspoli-
tiliste sihtide teenistuses.

Äraolijana arvestatakse seda, kes pole sääl kohas,
kus ta olema pidi, või kus midagi sünnib, mis omab mingis
suhtes temale õiguslikku huvi.¹ Äraolek on 1) hädavajalik
või 2) vabatahtlik, kusjuures veel mõlemad
kvalifitseeritakse a) kiiduväärseks (löbliche),
b) laiduväärseks (tadelnswerthe) ja c) üks-
kõikseks (indifferente).²

Äraolekul on vaid siis tähtsust, kui ta tunnistatakse
hädavajalikuks.³ Muidu äraolijad teistes kvalifikatsiooni-
des leiavad kaitset siis, kui nad on enesele jätnud ase-
täitja,⁴ või kui asetäitja on lahkunud printsipali kaas-
tegevuseta ja teadmata.

1. BES, Art. 3076.

2. BES, Art. Art. 3080, 3081, 3083, 3084, 3085, 3086.

3. Vt. ka Erdmann, System I, lk. 92.

4. BES, Art. 3089.

Äraolekut saab konstateerida siis, kui keegi on teadet jätmata oma elukohast lahkunud ja see äraolek on pikkakestev.¹ Kitsamas mõttes äraolijaks nimetatakse isikut, kes on lahkunud oma Ringkonnakohtu piirkonnast.²

Seisus.

Meie omeriikliku võitlemise siht oli riiklik iseseisvus ja kõikide kodanikkude üheõiguslikkuse saavutamine seaduse ees. Esimesi samme meie seadusandlike asutiste poolt seepärast oli ka üheõiguslikkuse loomine ja seisuste kaotamine. Vanemaaegsed riiklikud ühistud polnud rajatud tänapäeva arusaamisele. Riiklikku võimu ei tuletatud riigi ühest algelemendist - rahvast, vaid see kujundati eelisklassist - seisusest. Loomulikult kindlustas ennast võimulolev klass mitte üksnes avalikõiguslike, vaid ka eraõiguslike soodustustega, et hoida teisi ringkondi võimule pääsemast.³

Esimeseks seisusi kaotavaks aktiks oli 9. juunil 1920.a. Asutava Kogu poolt vastuvõetud ja 27.aug.1920.a.

1.BES, Art.517,jj.

2.BES, Art.3078.

3.Vt.Erdmann, System I, lk.92, 93.

RT. 129/130 väljakuulutatud "Seisuste Kaotamise Seadus", missugune põhimõte meie riigi Põhiseaduses sama selge väljenduse on saanud.

Enne seisusi kaotava seaduse ilmumist tunnustati Läänemere kubermangudes nelja seisust: 1) aadlit, 2) vaimulikke, 3) linnaelanikke, 4) talupoegi.¹ Olles eeltähendatud normiga kaotatud kõik seisused² ja seisuslikud õigused, tuleb siiski tunnistada mõnede normide kehtimajäämist nende seas. Seadus kaotades vaimulikkude ja talupoegade seisuse, ei kaotanud seda k u t s e t, sest õieti ei saagi neile kui mingile seisusele vaadata. Nii on loomulik, et jäid püsima nende k u t s e a l a l i s e d n o r m i d, millest mõnedel juhtudel isiku kui õigussubjekti teovõime on sõltuvusse asetatud.

1) Ristiusu kiriku v a i m u l i k võib eestkostjaks olla vaid konsistooriumi loaga.³

2) S õ d u r i l on privilegeeritud testamenditegemise õigus⁴ kui ta on lahinguväljal.

1.Läänemere Kubermangude Seaduste Kogu II köide, § 1.

2.Vt. ka Rk Üldkogu protokoll 9.mail 1927. Nr.6.

3.BES, Art.322

4.BES, Art.2091.

3) K a u p m e h e d võivad oma elukutse tõttu äri-
lises suhtes olles tarvitajaga arvestada erilisel viisil
kasvikut.¹ Erilistel kokkulepete puudumisel käia uususlike
maksuterminite järgi;² ka omab tema kui kaupmehelik nõu-
anne erilist õiguslikku mõju.³

4) Käsitöölise kutse samuti ei avalda mõju isiku
õigusvõimele ega teovõimele. Kutsest oleneva normina võib
märkida vaid seda, et käsitöölisele ümbertöötamiseks usal-
datud võõrast eset saab omanik kolmandalt välja hageda
kui see käsitöölise poolt on võõrandatud.⁴

Nagu tähendatud pole kutsetega seotud teotsemist
reguleerivad sätted e e s õ i g u s l i k u d normid,
vaid puhtkutsealalised üldsätted. Kutsed leiavad tänapäe-
val ikka enam ja enam korraldamist erinormidega, millised
oma iseloomult taotleavad töö spetsialisatsiooni, kuid üht-
lasi ka s u l g u väljaspool kutset seisvaile, keelates
ilma kutsetunnistusega tegevuse vastaval alal. Nii kujun-
duvad amet- ja oskustööringkonnad, kuid see on t e r a -

1. BES, Art. 3412.

2. BES, Art. 3420 vt. ka Erdmann, System I, lk. 96.

3. BES, Art. 4418.

4. BES, Art. 926.

v a l t eraldatav seisusest, sest viimase juures võetakse arvesse s ü n n i p ä r i t o l u, esimeste juures aga o s k u s t teatud tööks, mis on igale huvitundjale saavutatav.

Abieluline sünd.

Reegli järgi sünd ei avalda mõju õigus- ja teovõimele.¹ Selle sättega on korraldatud üldiselt füüsilise isiku õiguslik positsioon neis õigusvahekordades, mis tulenevad neist kui isikutsesest resp. õigussubjektidest enestest. Õigussuhteid aga ei teki ega lõpe ühe isiku saabumise ja lõppemisega, vaid nad eksisteerivad inimeste jaoks neist varem ja kestavad edasi nende kadumisega. Jatkajaiks on füüsiliste isikute õigusjärglased, kes on kas nende eneste poolt otseselt või seaduse poolt määratud. Selles mõttes evib sünd juriidiliselt erilise tähtsajolmana märkimist.

Sünd on a b i e l u l i n e ja v ä l j a s p o o l -
a b i e l u l i n e. Oma vanemate seaduslikke õigusjärgla-

1. BES, Art.164.

si on lapsed. Astudes nende õiguste-kohustuste jätkajaiks, laste õigus- ja teovõime avardub seega juba varemloodud õigussuhetele ja -kompleksidele. Säärase õigusega omamõlemate vanemate suhtes pole varustatud vallaslapsed.

Vallaslaps on iga laps, kes on sündinud abielututest vanematest või kes vähemalt kohtulikult abielulisteks pole tunnistatud,¹ vanemate poolt teatud tühisest abielust sündinud laps², enne 182 päeva pärast abielusõlmimist ja abielumehe poolt omaks mittetunnustatud ning kümme kuud pärast abielu lõppemist sündinud laps.³

Kui üks vanem ei teadnud, et abielu on tühine, siis on laps abieluline.⁴

Kuigi need teaduslikult põhjendatud ajavahemikud (182 päeva abielu sõlmimise momendist ja 10 kuud pärast abielu lõppemist) õiguslikus elus presumtsiooni lapse abielusisuse kohta moodustavad, on see siiski praesumtiooni juriis mitte praesumtio juris et de jure.⁵

Lesk ei või abielluda (ka lahut. naine) enne kui vanaast abielust on kümme kuud mööda.

1.BES, Art.163

2.BES, Art.147,163.

3.BES, Art.163,p.3 ja 4.

4.Norm on pärit kanoonilisest õigusest, vt.Windscheid I, lk.254. / 5.BES, Art.136.

Abielulised lapsed on seaduslikust abielust sündinud lapsed ja lapsed, kes sigitatud kihlatu poolt või abielu lubadusega eksitatud neiu poolt.¹

Vallaslaps ei oma nõudlust oma isa nimele² ega tule arvesse ei oma isa ega ka isapoolsete sugulaste seadusliku pärijana.³ Ema ja temapoolsetelt veresugulastelt pärib ta samuti kui abieluline laps.⁴

Vanemlikku võimu, mida muidu vanemad võrdselt lapse üle teostavad,⁵ teostab siin s e g a m a t u l t ainult lastkasvatav pool.⁶ Vallaslapse kasvatuskulusid peab vallasisa tasuma.

Vallaslaps omandab abielulapse õigused legitimaatsiooni ehk seadustamise teel, millisel aktil pole õigustele tagasiulatuvat jõudu.

Sugulus.

Suguluse mõju õigus- ja teovõimele avaldub a b i - e l u s õ l m i m i s e l, v a n e m l i k u v õ i m u

1.BES, Art.148.

2.BES, Art.166.

3.BES, Art.1872.

4.BES, Art.1872.

5.BES, Art.197.

6.BES, Art.172.

juures, eestkostjaks olemisel, testamen-
ditud pärimisjärgluses, väljastu-
õiguse teostamise ja tsiviilprotsessuaalses
menetluses. See mõju on relatiivne ja kitsendu-
sed või eelised avalduvad ainult teatud isikutega suhetes
olles. Lähtudes sellest tuleb käsitleda suguluse mõistet
ja tema sättingut kehtivas tsiviilseadustikus. Art. 241
määrab: "Blutverwandtschaft, Verwandtschaft im engeren
Sinne, heisst das durch Zeugung begründete Verhältniss
zweier oder mehrerer Personen zu einander." Peale vere-
suguluse, mida kodifikatsioonis nimetatakse veel loo-
mulikuks suguluseks ja mis sigivusega tekib, esi-
neb veel kodanlik sugulus, mis rajaneb adopt-
sioonile.¹ Suguluse lähedust või kaugust arvestatakse
joonte ja astmete järgi.² Astmetega määra-
takse suguluse kaugus, s.t. sigituste või sündide arvuga
määratakse kaugus, mis on kahe vaadeldava veresugulase
vahel. Iga sigitus moodustab astme.³ Sugulusjoone moodus-
tavad järjestatud astmed.⁴ Sugulusjoon on otsejoon

1.BES, Art.258.

2.BES, Art.258.

3.BES, Art.243, 249.

4.BES, Art.243.

või kõrvaljoon, olenevalt sellest kas see moodustatakse astmete järjestusest ascendentidest descendentide suunas või (ka vastupidiselt) korraldatakse sugulusjoon sellistest sugulastest, kes põlvnevad ühest ja samast kolmandast - tüviisast ja tüviemast.¹ Kõrvaljoones sugulus võib olla kas täisõe-vennalik, kui omatakse mõlemapoolselt samu vanemaid ja poolõe-vennalik kui vaid ühte ühist vanemat omatakse.² Õed-vennad ühest isast nimet. konsangviinideks, ühisest emast uteriinideks.³

Veel eristab kehtiv seadus agnaate,⁴ kes on mehejoones meessugulased, ja kognaate naisejoones naissugulasi.⁵

1.BES, Art.245. Siin astmete ja sugulusjoonte juures tuleb märkida asjaolu, et fundamentum divisionis on laenatud nii Rooma- kui ka kanoonilisest õigusest, millised printsiibid on omavahel ühtimatud. Kehtiv on Rooma-õigusest tulnud astmete arvestus vt.Art.1888, kuna kanoonilisest õigusest saabunud sätetele prof. Erdmann vaid deklaratiivset iseloomu omistab. Vastavate sätete normikriitiline analüüs ei kuulu antud teema raamidesse, mispärast siin vaid kehtiv normistik konstateerimist leiab. A.nimet.küsimust Erdmann, System I, lk.100 jj.

2.BES, Art.258.

3.Ibid.

4.Rooma õigus tundis agnaatilist sugulust teises mõttes. See ei sõltunud veresugulusest, vaid rajanes f a m i l i a l, pereisa iselikul võimul, millele pidid alluma kõik pere liikmed. Vt.Windscheid I, lk.250 jj.

5.BES, Art.260.

Suguluse kõrval tuleb veel nimetada hõimlust,¹ milline taoliselt sugulusele teatud suhtelist mõju õigus- ja teovõimele omab. Hõimlus tekib sugulusest ja abielust, hõimlane on igäüks oma abikaasa sugulastega ja oma sugulastega oma abikaasa suhtes.² Hõimlusastmed arvestatakse taoliselt sugulusastmetele, nii et sugulusaste ühe abikaasaga annab teise abikaasa suhtes sama astme hõimlase.³

Sugulus ja hõimlus piiravad ning laiendavad isiku õigus- ja teovõimet teatud isikute suhtes järgmiselt:

1) Abielulise suhte sõlmimine on keelatud alanevate ja ülenevate sugulaste vahel, täis- ja poolvendade ning -õdede vahel, onu ja tema venna - või õetütre vahel, tädil ja tema venna - või õepoja vahel - vaatamata sellele, kas see sugulus on tekkinud abielust või väljaspool abielu, samuti ka võõrasisa ja -tütrel ning võõrasema ja -poja vahel.⁴ Samuti on keelatud abielu adoptiivvanemate ja -laste vahel niikaua, kui kestab adoptioon.⁵

1. BES, Art. 263.

2. Op. cit. Windscheid I, lk. 251.

3. BES, Art. 265.

4. Abieluseadus, RT 1922, 138, art., § 3.

5. Abieluseadus, RT 1922, 138, art., § 6.

Abielu on maksvusetu kui abikaasad on neis sugulusastmetes või hõimlusastmetes, mis keelavad abiellu astumast.¹

Veel tuleb siia mainida adoptsooniga seosesolevat abielunaise staatuse põhjalikku muutust, kui ta koos oma mehega adopteeris lapse. Pärast mehe surma vaadatakse temale kui lapsega lesele, missugune asjaolu tema pärimisõigusele tähtsat mõju avaldab.²

2) Sugulus annab ülenevaile nende alanevate suhtes v a n e m l i k u v õ i m u, mille funktsioonid avalduvad lapse kasvatuslikul alal määravalt otsustada,³ loomulikku eestkostet teostada⁴ ja nende vara valitseda.⁵

3) T e s t a m e n d i t u p ä r i m i s j ä r g l u s on rajatud sugulusele, nii vere- kui ka kodanlikule sugulusele; hõimlus siin oma mõju ei avalda.⁶

4) V ä l j a o s t u õ i g u s t v õ i v a d teostada vaid veresugulased. Muide selle instituudi siht ongi kinnikute säilitamine teatud perekondadele ja nende õigus-

1. Abieluseadus, RT 1922, 138, art., § 12 p.2.

2. BES, Art.187,188,259. Vt.ka Riigikohtu tsiv.t. nr.867 - 1925.

3. BES, Art.197.

4. BES, Art.273, 276 jj, 289 jj, 300 jj.

5. BES, Art. , 132 jj.

6. BES, Art.1870 jj.

järglastele.¹

5) Ja lõpuks avaldab sugulus mõju tsiviilprotsessuaalsetele normidele, kärpides teatud sugulus- ja hõimluseastmete juures õigusi olla kehtivalt õigustoimingute juures tunnistajaks ja kohtustunnistajaks.²

Kodanlik au.

"Ehre - existimatio - ist Wertung unserer Persönlichkeiten. Sie ist innere Ehre, soweit sie sich auf das eigene Gefühl, äussere, soweit sie sich auf die Anerkennung der Gesellschaft stützt; bürgerliche Ehre endlich ist die Anerkennung unserer Rechtspersönlichkeit im Staate,"³ väljendab Dernburg oma arvamuse au ja kodanliku au kohta. Sisemine au on väga abstraktne mõiste, mispärast temale kui välisilmas väheavalduvale ka konkreetsetel juhtudel vähe toetatakse. Ta on ka inimese psühholoogiline hinnang enese kohta, mis on subjektiivne ja arendav ühiskondlikest

1.BES, art.1654 jj.

2.TK.S. §

3.Op.cit Dernburg, System des Römischen Rechts, lk.91.

mõjudest. Kuid selle olemine on vältimatu välise au tekki-
misel.

Õigusnormid andes võrdselt kõigile kodanikele õigus-
võime, ei ole aga siiski veel kodaniku tegevuse piiride
määrajad. Seega teotsemine ei ripu ära mitte positiivsest
õigusest, vaid ühiskonnast samuti, kus inimene elab. Teot-
semine kitsamas mõttes avaldub peamiselt vaid kaaskodanike
suhtes, mispärast salliv suhtumine teotsejasse, tema vöi-
metesse, oskusesse ja teotseja kui ühiskondliku isiku
hindamine ühiskonna poolt on eriti tähtis avalikõiguslikus
elus, milline oma ülesannete sooritajais alati teatud si-
semise väärtusega inimesi nende väliste oskuste kõrval
eeldab. Seepärast mainib ka prof. Erdmann: "Kodanliku au
omamine eriti poliitilise tegevuse teostamisel, lugupida-
mist väärivate ametkohtade, privilegieeritud seisuskvali-
teedi saamiseks on vältimatult vajalik. Eraõiguses, mille
teostamine jäetud enamlikult individuaalse tahte korral-
dada teatud seaduslikes piires, astub see rekvisiit vähe-
malt kaasajal tagasi."¹

1. Op. cit. prof. Erdmann, System I, lk. 103 jj.

Mida siis võtta kriteeriumi aluseks kodanliku au mõiste määratlusel? Näib nii, et teatud ühiskonnas kehtivate kommete ja tõekspidamiste täitmine ja nende respekteerimine või nende kordav hülgamine moodustabki kodanliku au või -autuse.

Rooma õigus, kus see mõiste õigusliku instituudina oma alguse sai, tundis kaheviisilist kodanliku au kaotust:

- 1) a u k a o t u s a v a l i k u a r v a m u s e ja
- 2) õ i g u s n o r m i j õ u l - i n f a m i a. Esimene avaldas mõju ka eraõiguslikele toimingule. Tänapäeva arengufaasis omab aukaotus oma peamist tähtsust avalikõiguslikul alal, kuna eraõiguslikku ala ta suures osas puutumata jätab. Riigi kodanike üldine hinne kodanliku au kohta pole väike, sest selle mõiste suuremast või vähemast hinnangust ripub riigi sisemine kord. Teise ja sama suure õiguse ala - kriminaalõiguse - objektiks, mitte küll väga täpses mõistes väljendatud, ongi need inimeste teod, millised toimitakse riigi kodanike poolt vähe silmaspidades kodanliku au mõistet. Kui nüüd tsiviilõigus oma sätetes teotseva isiku kvalifikatsiooni vähem silmas peab, siis mitte selle mõiste vähesest hinnangust, vaid sellest, et selle õiguse objekt

puhtakujuliselt midagi muud on. Tsiviil- ja kriminaalõiguse arenemise käigul pole see selgus nimetatud õiguse objektides kõik aeg valitsenud. ja tsiviilõigus segas end väga laialdaselt isiku nende õiguste sfääri, mis kaasaja mõiste järgi temalt on võetamatud (omandusõiguse äravõtt sunnitööle mõistetult). Meie kriminaalseadustik tõstab seda selgelt esile oma raskete karistusnormide sisus, kus lisa-karistusena surmaga ja sunnitööga nuheldutel nende era-õigusvõime ainult teatud kitsendustele allutatakse.¹ Karistusena kaasakäiv õigusvõime piiramine au seisukohast on:

1) Surmanuhtlusega või sunnitööga karistatul käib kaasas riigi- ja omaavalitsuse teenistuskohalt tagandamine, riikliku pensioni, sõjaväeliste euastmete, autähtede ning aumärkide kaotus.²

2) Sunnitöölisel pole õigust olla: a) riigi- või omaavalitsuse teenistuses, b) mittekohuslikus sõjaväeteenistuses c) eestkostjaks või hooldajaks, d) juhatajaks, kasvatajaks või õpetajaks avalikkudes või eraõppe- või kasvatusasutises, e) vahekohtunikuks, konkursival. või

1.Kr.S. § 19 kommentaar.

2.Kr.S. § 18.

administratsiooni liikmeks, f) vannutatud hooldajaks või vandekohtunikuks, g) tunnistajaks lepingute või aktide tegemise juures, kus seaduse järgi nõutakse tunnistajate osavõtmist.¹

Sia juurde lisab BES art.2015 veel terve rea kuritöid, mis on pärusäramise põhjusteks, kui need teod on tehtud ülenevate vastu alanejate poolt. Saadud pärandit ja legaati saab võtta tagasi, kui pärija pärusaama eesmärgil on sooritanud kuriteo.²

Päale seda aga nõutakse järgnevateks eraõiguslikeks toiminguteks kodaniku n.ü. puhast nime ja kuigi seda au puudumist pole mingisuguse kohtuotsusega konstateeritud, arvestatakse seda inimese käitumisest ja kaaskodanikega suhtlemisest:

1) Ainult laitusetu elukommetega vallasisa võib oma last ise kasvatada saada ja sellega vabaneda alimentide maksimisest lapse hääks emale.³

2) Hooldusülesandeid võivad vaid laitmatute elukommetega inimesed teostamiseks saada.⁴

1.Kr.S. § 19.

2.BES, art.2848 p.1 ja 2, art.2851, 2860.

3.BES, art.172.

4.BES, art.306.

3) Teenistuslepingut võib tööandja ühekülgselt ülesütelda kui töövõtja on ebakõlbelise käitumisega.¹

4) Testamendi tunnustajateks võivad Liivimaal olla naised vaid siis, kui puuduvad võimelised mehed ja kui nad on ehrbare Frauenzimmer.²

Juriidilised isikud.

Mõiste.

BES art. 2913 määrab: "Õigusvõimelised õigustoimingute suhtes ei ole mitte ainult füüsilised, vaid ka juriidilised isikud."

Juriidiline isik on positiivse õiguse alusel loodud õigussubjekt. See on juriidilise isiku p o s i t i i v n e üldmõtteline väljendus. Kuna tavaliseks õigussubjektiks on inimene, ja juriidiline isik suuremalt jaolt tekib füüsiliste isikute koondisest, kellele riigivõim õigussubjekti õigused omistab, siis juriidilise isiku definitsioon esineb tavaliselt n e g a t i i v s e l t väljendatuna ja

1.BES, art.4188, 4220.

2.BES, art.2065.

võrrelduna füüsilise isikuga.

Prof. Uluots defineerib juriidilist isikut laiemas mõttes kui kõiki neid õiguse subjekte, mille substraadiks pole üksik füüsiline isik ja kitsamas mõttes kõiki neid õiguse subjekte, mille substraadiks on vastavadinimkogu d.¹

Samuti Windscheid ei anna positiivset definitsiooni: "Eine juristische Person ist eine nicht wirkliche existierende, nur vorgestellte Person, welche als Subjekt von Rechten und Verbindlichkeiten behandelt wird."² Prof. Erdmann: "Unter einer juristischen Person versteht man ein mit fingirter Rechtsfähigkeit bedachtes Abstractum, wobei es an sich gleichgültig ist, ob dieses Abstractum physische Personen als zeitweilige Träger oder Repräsentanten besitzt oder nicht!"³

Positiivsed seadusandlused keskajal ei püüagi juriidilist isikut defineerida, hoidudes definitsioonidega sattumast kasuistikasse. ZGB määrab juriidilist isikut tema eesmärgi ja saabumisega: "Die körperschaftlich orga-

1. Prof. Uluotsa poolt 1937/38. a. Ülikoolis ts. õ. kursusel loetud.

2. Op.cit. Windscheid I, lk. 256.

3. Op.cit. Erdmann I, lk. 108.

nisierten Personen-verbindingen und die einem besonderen Zwecke gewidmeten und selbständigen Anstalten erlangen das Recht der Persönlichkeit durch die Eintragung in das Handlungsregister."¹ BGB määritus esineb seaduse kommentaaris ja on abstraktne ning selge: "Alle Gebilde ausser dem Menschen, welche als solche bürgerliche Rechte und Pflichten haben können."²

BES ei anna juriidilise isiku kohta mingit definitiooni, vaid omandi pärusõiguses nimetab, et seda on võimalised omandama mitte ainult füüsilised, vaid ka juriidilised isikud, lugedes siia juurde kasuistlikult juriidiliste isikute kujusid, tähistades nendena f i s k u s t, mitmesuguseid k o r p o r a t s i o o n e, mitmesuguseid s i h t a s u t i s i ja a s j a d e k o g u m e i d, milledele on omistatud juriidilise isiku isiksus, tõstes viimastest eriti esile p ä r a n d u s t o m p u.³

Juriidilise isiku n i m e t u s ei ole kindlasti kõige õnnelikum, kuna ta filoloogiliselt ei loo mingit järelduvat kuju. Ka õiguslikus elus tekib ainult juristil

1.Op.cit.ZGB (Schweizerisches Zivilgesetzbuch, 1907. Leipzig, Dr.W.Stuber).

2.Op.cit.BGB lk.14 Juristische Personen kommentaar.

3. BES, art.713.

sellest sõnast "juriidiline isik" õige kujutus, kuna tegelikkuses see nimi eksitavalt esineb, sest füüsiline isik täisealiseks saades ka võiks pretendeerida sellele nimemale, kuna täisealisusega käib kaasas võime astuda juriidilistesse toimingutesse, sooritada kehtivalt igasuguseid tegusid, mis seadusega lubatud või keelatud, mis on juriidiliselt relevantset. Kuigi juriidiline isik on loodud "ainult juriidiliste eesmärkide täitmiseks", nagu ütleb Savigny¹ (mis küll iga-kord mitte nii ei ole), ei õigusta see ometi ühte sellist juriidiliselt ebatäpset terminit.

Juriidiline isik füüsilise isiku kõrval on vajalik seepärast, et viimane õiguste ja kohustuste kandjana kui ka ühiskondlikult tähtsate sihtide taotlejana on väga piiratud eaga ning inimese kadumisega lõpevad tema püüdlused. Seaduse poolt õigusvõimega varustatud kunstliku isiksuse iga võib kesta nii pikka, kuivõrd antud ajamomendil inimesed tema teotsemist väärtuslikuks ja vajalikuks peavad. Juriidilist isikut tuleb hinnata kui ühiskondlikkude väärtuste (nii vaimsete kui ka varaliste) arendajat ja rikastajat.

1. Ex cit. Dernburg, System des Römischen Rechts, lk.95.

Juriidilise isiku tüübid kehtivas
tsiviilõiguses.

BES nimetab juriidilisteks isikuteks:

- 1) krooni ehk fiskust
- 2) igasuguseid korporatsioone
- 3) igasuguseid sihtasutisi
- 4) varanduskogumeid, millel juriidiline isiksus, nimelt pärandustombud.¹

1. F i s k u s on riigikassa, mida BES kui Vene keiserrigiaegne kodifikatsioon nimetas veel krooniks, mis oli riigi sümboolne väljend.² Fiskuseks nimetab prof. Erdmann krooni- (resp. riigi-) -kassat, mis pole mitte midagi muud kui riik ise niipalju kuipalju ta on varandusõiguse kandja.³ See seisukoht on ka täiesti õige. Juriidilise isiku loomisel personifitseeritakse vastav kogum, vastav substraat ja riigikassa kui juriidilise isiku saamisel ei isikustata mitte riiki kujundavad kodanikud (mil- line personifitseering annab juba riigi kui juriidilise

1. BES, art. 713.

3. Op. cit. Erdmann, System I, lk. 119.

2. Venekeelses BES tekstis nimetatakse seda otseselt

„касса“, riigikassa.

isiku), vaid riigivarandused.

Oma juriidiliselt kvalifikatsioonilt on riigikassa asutis, kuna temas teotsevad isikud pole võimelised tema statuuti, korda ega sihti muutma.

2) Korporatsiooni mõiste BES pole määritletud. Prof. Erdmann arvestades kogu kehtivat süsteemi nimetab selleks füüsiliste isikute koondist õiguse poolt lubatud sihi teostamiseks, milline on kas kombeõigusega või seadusesätetega saanud juriidilise isiksuse.¹ Kaasajal ei saa enam kombeõigust arvestada juriidilise isiku loojana. Kõige halvemini on väljendanud korporatsiooni mõiste Otto Girke, kelle elutöö on seisnud juriidilise isiku mõiste selgitamises ja fundamentum divisionise täpsustamises korporatsiooni ning asutise vahel. Ta nimetab korporatsiooniks sellist juriidilist isikut, kus seda moodustavad isikud ise määravad kindlaks oma põhikirja, sihi ja korralduse.² See määratlus pole mitte

1.Op.cit. Erdmann System I, lk.111.

2.Op.cit. O.Girke.

õige ainult in teoria, vaid ka positiivsetes seadusandlus-
tes esinevad korporatsioonid, milliseid nimetusi nad ka
ei kannaks nagu: seltsid, ühingud, klubid, koondised, kes
ise oma põhikirja, sihti ja korraldust on õigustatud mää-
rama, kuuluvad juriidiliste isikute kui korporatsioonide
liiki.¹

3. Juriidilise isiku nimi s i h t a s u t i s näitab
juba, kuhu juriidilise isiku kategooriasse ta kuulub. See
on a s u t i s, mis vastavalt selle mõistele peab funktsio-
neerima temale a n t u d põhikirja alusel ja ettenäidatud
sihtidel.

Ka siin ei määritle BES sihtasutise mõistet, vaid
loetleb sihtasutise viise.² Nende põhjal teeb prof. Erd-
mann vahet sihtasutiste vahel l e i e m a s ja k i t -
s a m a s mõttes. Esimestena nimetab ta sihtasutisteks
i g a ü l d h u v i t e e n i v a t v a r a n d u s t
j u r i i d i l i s e i s i k s u s e g a. Sihtasutised
kitsamas mõttes need, mida eraõiguses lugupidamisega "lee-
vendavad sihtasutised" (milde Stiftung) nimetatakse, on

1.Vt. meie seadusandlus RT 1938, 42, 396, kus ühinguks...
"loetakse kolme või rohkema füüsilise isiku ühendus,
kes ühise tegevuse alaks võtnud..." See määratlus
näitab, et ühingu loojatel on suvaliselt õigus määrata
oma põhikirja, sihti ja korraldust.

2.BES, art.713.

selle vasta sellised sihtasutise liigid, millised nende looja kallimeelsusest on tekkinud, otsese sihiga heategevuseks, või mis on määratud usu jaoks. (Rooma õiguses pia causa nimetatud).¹ Nende kuuluvuse kohta nimetab ta edasi: "Der Ausdruck "Anstalt" wird bald als eine Unterart der Stiftung im Allgemeinen, bald als identisch mit dieser letzteren gebraucht, so dass im letzteren Fall frommen Stiftungen mit zu den Anstalten gehören."²

Sihtasutise mõiste määratlusel ja nende loomisel tuleb arvesse võtta mitte üksnes BES kodifitseeritud norme, vaid veel meie seadusandluse poolt väljatuid. Sarnasena tuleb vaadelda "Sihtasutiste seadust".³ Selle seaduse sätetest nähtub, et sihtasutis on j u r i i d i l i n e i s i k, tema majanduslikuks aluseks on a l u s v a r a, asutajateks võivad olla füüsilised kui ka juriidilised isikud.⁴ Sihtasutis on pändlik asutuse tüüp, ta teotsemine peab võimaldama temas määratud sihi taotlemist, mispärast on tema organeile antud võimalus algatada põhikirja muutmist ja täiendust. Muudatuste vajaduse aga otsustab ikkagi

1.Op.cit. Erdmann, System I, lk.124.

2.Ibid., BES, art.607, 618, 887.

3.RT 1934, 19, 131.

4.RT 1934, 19, 131 §§ 2, 3, 4.

mitte sihtasutise organid, vaid kõrgema instantsina Sise-
ministeerium.¹ Korporatsioonist erineb ta seepoolest, et
esimese liikmed on suutelised ise oma põhikirja looma ja
muutma ning sihti määrama, sihtasutise liikmed (olgu see
asutatud teaduslikuks, hoolekandeliseks, usuliseks jm.
otstarveks) ei või ega saa seda mitte teha.

Asutised ja korporatsioonid liigituvad veel avalik-
õiguslikkudeks ja eraõiguslikkudeks, territoriaalseteks
ja mitteterritoriaalseteks, hariduslikeks, majanduslikeks
jne. jne., kuid selline kvalifitseering ja arutelu ei puu-
duta käesolevat teemat.

4. Varanduskogumitena, millel on juriidiline isiksus,
tuleb nimetada p ä r a n d u s t o m p u ja k o n k u r -
s i m a s s i.

Konkursi tomp koosneb võlgniku varandusest ja ta si-
hiks on rahuldada maksujõuetuks kuulutamise päevast kree-
ditoride avaldatud nõudmisi.²

Pärand on kõige selle kogum, mis surnu või õigusli-
kult surnuks tunnistatu, kes on selles suhtes pärandaja,

1.RT 1934, 19, 131, § 22.

2.Op.cit. A.Piip, "Kaubandusõigus", Tartu 1933, lk.76.

omas liikuvad või liikumata vara, samuti ülekantavaid õigusi ja kohustusi oma tõelise või õiguslikult presumeeritud surma ajal.¹

Kolmanda varakogumina, millele võiks kuuluda juriidiline isiksus, on äraolija poolt mahajäetud varandus. See võimalus pole BES märgitud expressis verbis, kuid BES-e üld- ja äraolija instituuti moodustavate sätete mõiste ei näi seda keelavat.² Riigikohus arutades Kohtuministri küsimust seletusepärimise kohta "kas võib esindajata jäänud juriidilise isiku varanduse üle seada hoolekannet hoiukohutu määruste korras Ts. kp.s. § 1940 jj. põhjal", seletas muuseas: "Oma sisu poolest on äraolija hoolekandeinstituudil palju sarnasust pärandustombu hoolekandega, täisealiste hoolekandega, alaealiste hoolekandega ja võõraste asjade ajamise instituudiga, kõige rohkem aga esimesega... Äraolija hoolekande-instituudi tunnistusega juriidiliste isikute kohta ei looda midagi uut, mis meie seadusele võõras või võimatu näitaks."³ Nimetatud kaasuse selleviisiline lahendus meie kõrge kohtu poolt näitab, et ka äraolija

1. BES, art. 1691, vt. ka 1692.

2. BES, art. 516 - 520.

3. Riigikohtu tsiv. o. 1920. a. 10. märts, nr. 4.

varanduskogumist saab konstrueerida juriidilist isikut.

Juriidiliste isikute tekkimine ja lõppemine.

Juriidiliste isikute tekkimistest ja lõppemistest on vaadelda sihtasutiste, korporatsioonide ja varanduskogumite kui juriidiliste isikute teket, kuna fiskus kui avalikõiguse valda kuuluv siia ei puutu.

Juriidilise isiku tekkimise vastu ei saa riik ükskõikseks jääda, kuna tema väga olulisi eraõigusi oma tekkimisega omab ja ka oma tegevuses tänapäeva riigi seisukohalt kontrollitav peab olema. Nende loomise vabaduse piiramise tarvidust tundis juba Rooma õigus.¹ Riiklikust vajadusest lähtuna ei tunta rea eesti õiguses juriidiliste isikute - sihtasutiste ja korporatsioonide resp. ühingute ja nende liitude loomisel teatamise süsteemi, vaid registreerimise süsteemi. Teatamise süsteem seisneb selles, et sündinud fakti - juriidilise isiku teokssaamist vastavale ametile lihtsalt teatatakse.

1.Vt. Dernburg, System des Römischen Rechts, lk.106.

Registratsiooniga käib kaasas veel registreeri ja ameti kontroll tekkiva juriidilise isiku seadusvastavuse kohta.

1. Sihtasutist võivad asutada füüsilised kui ka juriidilised isikud, kes on andnud või lubanud selle majanduslikuks aluseks küllaldase alusvara.¹ Ka viimane tahteavaldus kohustab sihtasutist ellu kutsuma. Asutajad koostavad põhikirja, millele nad allakirjutavad ning allkirjad notariaalselt tõestavad.² Põhikiri, mis peab sisaldama sihtasutise eesmärki, alusvara koosseisu ja valitsemiskorde ning asukohta, kinnitatakse Vabariigi Valitsuse poolt ja kantakse Siseministeeriumis peetavasse sihtasutuste registrisse.³

Sihtasutus lõpetab oma tegevuse:

a) Kui sihtasutuse eesmärk pole teostatav muutunud olukorras ja organid, kes on õigustatud sihtasutuse põhikirja muutmise- või täiendusmenetlust algama, on muutunud teguvõimetuks, siis seda sihtasutust liita mõne teise samasihiliselega.

1. RT 1934, 19, 131, § 4.

2. RT 1934, 19, 131, § 7.

3. RT 1934, 19, 131, §§ 8, 12, 13.

b) Kui sihtasutuse eesmärk pole teostatav muutunud olukorras.

c) Kui sihtasutus on ülekoormatud võlgadega.

2. Korporatsioonid nimetab meie seadusandlus ühingu- ja mitmeainelisteks. Oma taotlustelt jagunevad nad ainelisteks ja mitteainelisteks, poliitilisteks ning usulisteks ühinguteks ja nende liitudeks. Õiguslikult on nad registreeritud ja mitte registreeritud. Vahe nende vahel seisneb selles, et ainult esimestele kuulub juriidiline isiksus, s.t. ainult registreeritud korporatsioonid resp. ühingud võivad õigust omandada, kinkida ning pantida kinnis- ja vallasvara, esineda kohtus kostjana ning nõudjana, moodustada asutusi jne.

Ühingud ja nende liidud kui juriidilised isikud teevad registreerimise teel.¹

Lõpevad:

- a) kui peakoosolek seda otsustab
- b) kui põhikirjas määratud tegevuse tähtaeg on möödunud
- c) teatava ülesande lõpuleviimisel

1. RT 1938, 42, 396, § 11.

- d) kui ühing või liit suletakse seaduslikel põhjusil
- e) kui ühing või liit on tunnustatud maksujõuetuks
- f) kui ühingu liikmete arv langeb alla kolme või liidusolevate ühingute arv alla kahe.
- g) kui ühing või liit ei ole ilmutanud tegevust kahe aasta jooksul või kui ühingu või liidu peakoosolek ei ole kokku kutsutud põhikirjas ettenähtud kahel teineteisele järgneval tähtajal.
- h) muudel põhikirjas ettenähtud juhtudel.¹

Kuni likvideerimise täieliku lõpetamiseni loetakse ühinguid või nende liite juriidilisteks isikuteks.²

3. Pärandustomp juriidilise isikuna saabub varanduse jätja surmaga ja lõpeb pärijate kohtuliku kinnitamisega nende õigustesse ja kohustustesse.

4. Konkursi-tomp saab juriidilise isiksuse kohtumäärusega maksujõuetuks tunnistamisel, millise määrusega antakse ka maksujõuetu varandusele hooldeaja, kes vannutatakse.³ Lõpeb täieliku üleminekuga kreditoridele ja õigustatud isikutele.

1. RT 1938, 42, 396, § 17.

2. RT 1938, 42, 396, § 21 in fine.

3. Vt. A. Piip, "Kaubandusõigus", lk. 72 jj.

Juriidilise isiku õigus- ja teguvõime.

Juriidilised isikud on õigussubjektid nagu füüsilisedki isikud,¹ s.o. nad võivad omandada neile seadusega antud õigusi ja kohustusi. Sihtasutuse õigusvõimet määrab vastav seadus, tõstes rõhutavalt esile veel, et ta võib omandada ja võõrandada kinnis- ja valdasvara, asutada ettevõtteid, sõlmida lepinguid ja võtta oma peale kohustusi ning esineda oma esindajate või volinikkude kaudu kohtutes nõudjana ja kostjana.² See loetelu annabki temale kui õigussubjektile eraõigusliku õigusvõime raami, mille piirides ta võib arendada oma tsiviilseid toiminguid, millised siis, nagu füüsilisegi isiku omad, on allutatud eraõiguse normide sättimistele.

See loetelu aga ei määra nimetatud õiguste kuulumist ainult sihtasutustele, vaid ka korporatsioonid resp. ühingu ja nende liidud kui juriidilised isikud naudivad sama tsiviilset õigusvõimet nende eri- ja BES sätete järgi. Tuleb nimetada 1) pärimisõigust³ ja oman-

1. BES, art. 2913.

2. RT 1934, 19, 131, § 2.

3. BES, art. 713.

d a m i s v ö i m e t kinnis- ja vallasasjadele, mida nad füüsilistele isikutele taoliselt kasutada saavad, 2) l e - p i n g u t e g e m i s e v ö i m e t¹ ja 3) e e s t - k o s t e määramise võimalust korporatsiooni varandusele, kui ta jääb ajutiseks ilma seaduslike organiteta, kes teostaksid tema õigus- ja teovõimet.²

Eriti suurt p ä r i m i s v ö i m e t tuleb märkida fiskusel kui juriidilisel isikul, mis võimaldab tal pärida vaibepärandeid,³ kui pole pärandile õigustatud teised kogukondlikud asutused⁴ ja o m a n d u s õ i g u s e võimet, mille tõttu Liivimaal leitud omanikuta esemed kuuluvad fiskusele ning leidja ikka vaid ettenähtud kolmandiku saab.⁵ Kolmandate vanandusõiguslikku sfääri pole aga ka fiskusel lubatud tungida⁶ ja ka riigi resp. fiskuse varandused alluvad igamisreeglitele.⁷

Erilised sätted kehtivad aga haruldusleidude⁸ ja muinsusleidude⁹ kohta, kus fiskus leidja asemel omandajana esile kerkib.

1.BES, art.1694, 2913, 3653 märkus.

2.BES, art.3087, 3090, 3002.

3.BES, art.

4.BES, art.1965 jj.

5.BES, art.739.

6.BES, art.746.

7.BES, art.822, 3638.

8.BES, art.1046.

9.RT 1936, 67, 962, § 15 jj.

Võlaõiguses ei saa kompenseerida fiskuse vastu oma nõudeid, mida kui eraõiguslikku eelist peab märkima.¹

Eelõeldust nähtub, et juriidilised isikud mutatis mutandis omavad võrdset õigusvõimet, olles kõik väljasuletud sellistest õiguse omamise võimest, mis puhtakujuliselt v a i d füüsilisele isikule kuuluvad. Perekonnaõigusest tulenevaid õigusi tervenisti ei saa jur. isik teostada. Samuti abieluõigust.

Õigusvõimest tulenevat teovõimet, mida füüsiline isik normaalselt teatud vanuses ise võib teostada, jur. isik kui selline ise teostada ei saa, sest inimkogum, mis moodustab juriidilise isiku, või mõni teine õiguse poolt õigussubjektina tunnustatud üksus ei saa avaldada oma tahtet selliselt nagu see õigustoiminguks nõuetev. Nagu füüsilise isiku juures kehtiva õigustehingu loomisel nõutakse tõelise tahte väljendamist, nii jääb see ka juriidilise isiku poolt loodava õigustoimingu juures oluliseks nõudeks. Üksiku isiku tahe saab avalduda tema enese otsuseviljana. Juriidiline isik koosnedes paljudest indiviiduudist peab otsuse loomisel arvesse võtma kõikide teda

1. BES, art. 3556 p. 1 ja 2.

moodustavate isikute seisukohti, mispärast tema tahe ka ta liikmete tahete r e s u l t a n t o n.

Juriidilise isiku tahte väljendamise moodus peab olema sätitud, sest tema ainult nõuetava tervikuna koosolles suudab ennast avaldada. Selline kindlaksmääratud teotsemise kord ja piirid on juriidilise isiku p õ h i k i r i e h k s t a t u u t, milline ka tema õigus- ja teovõime piirid määrab. Põhikirja alusel tegelikke teostajaid nimetakse juriidilise isiku o r g a n i t e k s. Prof. Uluots def. organit kui ühte füüsilist isikut või nende kolleegiumi, kes juriidilise isiku teguvõimet teostab vastava põhikirja või statuudi alusel.

Selliseiks organeiks on jur. isiku p ä ä k o o s - o l e k, juhatus ja teised põhikirja alusel valitud organid. Pääkoosolek on teat. jur. isiku kõigi füüsiliste isikute kogum, kes on kogunenud põhikirja kohaselt v a s t a v a s menetluses juriidilise isiku teguvõimet teostama. Pääkoosoleku mitte koosolles otsustab tema nimel juhatus volituste piires.

tsiviilseadustiku 1936.a. eelnõu käsitletu.

Asudes Ts.S. eelnõu õigus- ja teovõimet korraldavate normide ja instituutide võrdlevale käsitlemisele BES-ga ei saa mööda minna selle seaduseelnõu ülesehitusele pilku heitmata.

Laskumata sisusse, tuleb juristi seisukohast kõigepäält võtta vaatlusele esitatava töö vorm ja süsteem, mis hoolsa viimistelu ja õige valiku korral võimaldab kerge süvenemise ja tööst arusaamise. Selt seisukohalt on ääretu tähtsusega iga juriidilisi mõisteid selgitada püüdva töö keeleline külg, mis peab olema täpne ja valandatud nii, et väljendused ei tekita mitmesuguseid arusaamisi. Valanduseks tarvitata vate terminite kasutamine peab vastama mõistete täpsusele, sest nende väärarvitus rikub õiguslikkudest printsiipidest arusaamise.

Keelelisele täpsusele ei pretendeeri enam BES keeleline külg, kuna ta lauseehitus on liialt pikaks venitatud ja seletav. Pikaks venitatud ja kasuistlikud mõisted tekitavad erivaid tekstimõistmisi teistel konkreetjuhtudel, mispärast BES-e õiguslikus praktikas oli ja on veel prae-

gugi vajadus "leida seaduse otsesest mõtetest" ning selle saamiseks on pidevalt vajalik normi teksti seletamine üldmõiste püstitamiseks. Selgelt ja lühidalt seaduse sättes väljendatud mõiste tuleb paigutada kokkuvõtlikkusse ühte lausesse, mis peab võimalikult vaba olema mõistet täiendavast või piirevast kõrvallausest. Viimane, kui see osutub vajalikuks, moodustagu juba sätte teise lõike. Täpsus normi lauseehituses kaotab lubamatut normiteksti kitsendava ja laiendava tõlgitsemise võimaluse, missugune normikäsitlus on ebaajuristlik. Norm oma selgelt väljendatud sõnas peab ka niisugusena kui välisilmas olelev tõsiasi oma otses-sõnalisest efekti avaldama.

Sõnastuse lühisusele ja täpsusele ning normiselgusele püüab ka Ts.S. 1936.a. eelnõu. Seades enesele eesmärgi olla ka mittejuristile arusaadav oma sätetelt¹, on ta oma keeleliselt koostiselt BES-st paremuses ja kui temale kunagi rajaneb õiguslik praksis, väldib ta kõigepäält erisugused arusaamised analüüsitavast normist.

1. Vt. prof. Uluotsa "Seletuskiri 1936.a. Ts.S. eelnõu juurde", lk. 6.

Ts.S. 1936.a. eelnõu süsteem arendub loogiliselt taibukalt lahendatud järjestusele ja on vabanenud Rooma õiguse süsteemist. Meenutades oma jaotuses füüsilise isiku kui õigussubjekti teket ja tema olelu arengut õiguskorras, saavutabki eelnõu jaotuse perekonna õigus, pärimisõigus, asjaõigus ja võlaõigus. Enne seda aga toob eelnõu üldosas süstematiseeritult kõik need normid, mis oma loomult rakenduvad teistes osades kõikide vahetkordade kohta. Niisuguste normidena on nimetada sätteid seaduse kehtivuse ja rakendumise kohta, õigussubjektide ja -objektide, õigussuhete muutmise ja õiguste teostamise ning -kaitse kohta. Need sätted on oma iseloomult nii üldloomulised, et nende paigutus seaduse eri ossa, tänapäeva mõiste järgi, täitsa segavana tundub. Ka aitab selline üldosa seaduse põhjalikumale tundmisele kaasa. BES, kus selline üldosa puudub, osutub oma käsitlemisel seetõttu märgatavamalt raskust ning selline üldiseloomuga sätete laialipillatus tuleb lugeda süsteemi suureks puuduseks.

BES olles küll Liivi-, Eesti- ja Kuramaa ühiseks tsiviilõiguslikuks kodifikatsiooniks, ei olnud suuteline looma terviklikult kõikide normide võrdset kehtejõudu nimetatud maaaladel. Lopsakas partikularism võrdlemisi piiratud ja väikeste kehtealadega maaüksustel on olnud nimetatud kodifikatsiooni suurimaks ja õigustamatuks puuduseks. Olev partikularism õiguses ei väljendu mitte ainult territoriaalses printsiibis, vaid nagu näitas eelpooltoodud üksikasjalikum normide käsitletu,¹ on ta veel laialdaselt personaalprintsiibi kehtivusel. Nimetades näitena siia vaid naisisikute nii lokaal- kui ka isikuõiguslikke piiratusi tsiviilsetes vahekordedes, tundub, et tsiviilõigus on põhjendamatuks ka üsna püsinud kõigil neil nimetatud printsiipidel meie moodsa riigikorra ning arenenud avalikõiguse kõrval.

Järgnevas võrdluses BES ja Ts.S. 1936.a. eelnõus õigus- ja teovõime üle ei tule refereerimisele Ts.S.1936.a. eelnõu vastavad sätted tervenisti, vaid käsitus piirdub erivust e rõhutamisega, kuna BES otseselt ülevõetu vaid nimetamisele kuulub.

1.Vt. lk. 22 jj.

Füüsilise isiku saabumine ja lõpp Ts.S.1936.a.

Ts.S. eelnõu § 22. eelnõus.

Füüsilise isiku saabumine kui looduse poolt korraldatud tõsiasi pole Ts.S. eelnõus kehtivast süsteemist erivalt käsitletud. Sünd e l u s a n a, mis iseenesest eeldab ka t ä i e l i k k u v ä l j a k a n d m i s t on siingi tema kui õigussubjekti täpseteks saabumise nõueteks.¹ Selgelt on valandatud k ö i k i d e inimeste taoline õigusvõime ja selle omandamine sündimisega. Embrüo esineb t i n g i t u d õigussubjektina. Embrüoole võib tema õiguste kaitseks h o o l d a j a t määrata, milline asjaolu tema õiguslikus positsioonis siiani ei esinenud.²

Kui võrrelda saabunud füüsilise isiku õiguslikku positsiooni ja printsiipe kehtivas tsiviilsüsteemis ja de lege ferendas, siis ei saa nentida selles osas erivusi, küll aga tuleb siin taas rõhutada uue süsteemi selgust, mis samad põhimõtted ü h e s normis ära toob, kuna BES-s same küsimuse lahendamiseks on vajalik juba terve süsteemi tundmine.

1. Ts.S. eelnõu § 21.

2. Ts.S. eelnõu § 523.

"Õigusvõime algab inimese elusalt sünniga," lausub Ts.S. eelnõu § 22. esimene lõige. See valem väljendab selgelt õigusvõime t e r v i k ü l i s t loomu, mis kuulub inimesele tema sünniga ja ka juba varem sünnieeldusega. Järgnevad sätted, mis teovõimet korraldavad näitavad, et t e o v õ i m e on sõltuv ja t ä i e n d u v inimese vaimse ja kehalise arenemisega. Teovõimet lastele ei omistada; seda teostavad vanemad või nende puud^umisel eestkostjad.¹

Füüsilise isiku l õ p p on korraldatud BES-le sarnaselt. Märkida tuleb de lege ferendas presumtsiooni kaotamist, millega ühises surmahädaohus hukkunud täisealine ülenev elas täiseatu alaneva üle ja täisealine alanev oma vanemast hiljem suri, kui ei suudeta tõendada vastupidist.²

Selle kohta tähendab prof. J.Uluots oma seletuskirjas: "Selles suhtes kaugemale minevatest presumtsioonidest kui vähe põhjendatuist ja mitte alati ka otstarbekaist on loobutud."³

1.Ts.S.eeln. §§ 22, 420.

2.Ts.S.eeln. § 49, vt. ka eelpool lk.7 jj.

3.Op.cit. "Seletuskiri", lk.15. BES olev vana Rooma õigusest tulnud presumtsioon nähtavasti tahab soodustada täiskasvanud alaneja järeltulijaid sellega, et üleneva ja alaneva vahel ühises surmaohus hukkumisel toimub juba pärandemine ja pärimine. Selle presumtsiooni

Surnuks tunnistamine on üle võetud sarnaselt nagu ta esineb meie seadusandluse poolt redigeeritud BES tekstis, samuti ekslikult surnukstunnustatud olukorra ennistamine.

Füüsilise isiku õigus- ja teovõime Ts.S.1936.a. eelnõus.

Õigusvõime, võime olla õiguste ja kohustuste kandjaks, on eelnõus jäänud muutmatuks mõisteks. Vastavate sätete võrdlus näitab,¹ et nende lahkuminek seisneb vaid redaktsioonilistes täpsustes.²

Teovõime sellevastu on saanud valanduse, mis vastab kaasaja õigusteoreetilistele mõistetele. See on võime, millega täisealine inimene (normaalselt) võib õigus-

kaotamise kohta olgu tähendatud, et kuigi siin üleneva ja alaneva vahel ühises surmahädaohus hukkumise korral pärimine aset ei leia, siis pärimisõiguse osas vastavad sätted seda täielikult tasandavad sellega, et vastav säte, nimelt § 549 liige määrab: "Pärandi avanemise ajal juba surnud alaneja asemele astuvad need alanejad, kes on pärandajaga suguluses surnud alaneja kaudu."

1.Vrdl.BES, art.2913 ja Ts.S. eelnõu § 21.

2.Prof.Grimm oma arvustavas sõnavõtus väidab, et de lege ferendas õigusvõimet määritlevasse §-i tuleks lisada täiend, mis aitaks selgitada, et laps kuni sündimiseni ei kasuta täielikku õigusvõimet, vaid tema huvides piiratud õigusvõimet.

korra piires oma tahteva valdusega tekitada, muuta või lõpetada oma õigusi ja kohustusi.¹ Eeldused, millest füüsiline isik on võimeline oma õiguvõimet teostama, näevad ette BES-ist vormiliselt muutunud nõuet. Juriidiliselt relevantse tehingu tekitamiseks, mis kehtivas süsteemis toiminguks nõuab teiste rekvisiitide kõrval vaba tahtet,² on de lege ferendas selle asemel nõudeks otsusevõime. Otsusevõime on isiku võime mõistuslikult tegutseda. Eelnõu määratlusel: "Otsusvõimeline on iga inimene, kellel alaealisuse, vaimuhaiguse, vaimunõrkuse, jooanud oleku või mõne muu säärase kestava või mööduva seisukorra tõttu ei puudu võime arusaada oma teo iseloomust ja tähendusest või juhtida oma tegevust."³

Seletuskirjas eelnõu juurde tähendab prof. J. Uluots: "Teovõime eeldab oma kandjal vastavaid vaimseid võimeid"

1. Ts.S. eelnõu § 22.

2. Vt. lk.

3. Op.cit. Ts.S.eeln. § 31. Vrdl. siia juurde BES, art. 2914, mis tahtevabadust määritleb: "Die Willensfähigkeit, d.i. die Fähigkeit, einen freien Entschluss zu fassen, oder mit Absicht und Ueberlegung zu handeln, kann entweder ganz fehlen, oder nur vorübergehend ge-

meid, kuid konkreetsetel juhtudel võivad nad puududa. See-
pärast tuleb põhimõtteliselt pooldada kehtiva seaduse sei-
sukohta, mis teeb vahet teovõime (B 2912, 2916, 2918) ning
kõnesolevate konkreetsete vaimsete võimete vahel (B 2912,
2914). Vaevalt on aga õige viimaseid kehtiva seaduse ees-
kujul nimetada "tahte vabaduseks", sest seesugune termin
võiks viia eksiarvamustele, kuna õigem on mõne välismaa
seadustiku eeskujul selles suhtes kasutada nimetust "otsuse-
võime".¹

Nagu nähtub otsusevõimet määrustavast projekti sät-
test,² korraldab ta sama nõuet, mis kehtivas süsteemis
tahtevabadust³ määritlevad, mispärast otsusevõime pole
mitte s i s u l i n e u u d s u s i n s t i t u u d i s,
vaid eelnõu koostajad on püüdnud siin sobivama terminus
technicusega täpsustada juba kehtivaid mõisteid. On loomu-
lik, et filoloogiliselt pole "vaba tahe" ja "otsusevõime"
identsed ja sellekohaselt võivad nad oma mõiste piirkonnas

stört sein. Ersteres ist der Fall bei Kindern unter
sieben Jahren, und bei wahnsinnigen, ausgenommen in
lichten Zwischenräumen; letzteres bei Personen, der sich
im Zustande der Trunkenheit und heftigen Zorns befinden.
Die in solchen Zuständen vorgenommen Rechtsgeschäfte
sind daher nicht bindend."

1.Op.cit.J.Uluots "Seletuskiri", lk.13 ja 14.

2.Ts.S. eeln. § 31.

3.Vt.BES, art.art.2912, 2914, 2916, 2918.

hoopis erinevaid juhtumeid teovõime a j u t i s e l
mittetunnustamisel tabada.

Vanus.

Vanusest olenevalt on Ts.S. eelnõus mõningad uued
põhimõtted püstitatud.

Kuni s e i t s m e aastani ei naudi allealine üldse
teovõimet.¹ Seitsmenda vanusaasta saavutenud võib alaealine
juba sooritada õiguslikke toiminguid oma seadusliku esin-
daja nõusolekul.² Säärane seadusliku esindaja nõusolek
on kõigis allealise toimingute juures kuni t ä i s -
e a l i s u s e n i nõuetav, milline, nagu kehtivaski
seaduses, algab kahekümnenda eluaastaga. Uudsus on alaeali-
sega sõlmitud lepingu juriidilises e f f e k t i s, mis
jäab saabumata kontrahendi suhtes, kui alaealise seaduslik
esindaja ei anna tagant järgi k a h e n ä d a l a jook-
sul nõusolekut, mida kontrahent seaduslikult esindajalt
nõuab.³ Alaealise juriidilised toimingud on nii siis reegli

1.Ts.S. eeln. § 24.

2.Ts.S. eeln. § 25.

3.Ts.S. eeln. § 26.

järgi kehtetud. Seadus võib siin aga teatud erandeid teha.¹ Lepingu pooled võivad lepingu täidetud osa tagasi nõuda. Alaealine vastutab ainult seevõrra, kui võrra tagasinõuetav osa on kasutatud tema kasuks või kui võrra ta on rikastunud või selle rikastumise pahatahtlikult on võõrandanud.²

Alaealine 7 - 20 aastani on teovõimne neis piires, mis temale on seaduslik esindaja või viimase loal kolmanda isiku poolt antud v a b a k s k ä s u t a m i s e k s. Selles käsutamispüures on ta võimeline õiguslikult kehtivat lepingut sõlmima ja seda ka temale vabaks käsutamiseks antud vahendite piirides täitma.³

Alaealise teovõime võib hoolekandekohtu loal veel enam avarduda ja nimelt kui selle loal on alaealisel õigus m õ n d ä r i pidada. Siis, lausub Ts.S. eelnõu § 29, "on alaealine p i i r a m a t u l t t e o v õ i m e l i -

1. Ts.S. eeln. § 25.

2. Ts.S. eeln. § 27.

3. Ts.S. eeln. § 28. On loomulik, et "vabaks käsutamiseks" saab seaduslik esindaja anda vaid selliseid esemeid või sellist vara, mille käsutamine seaduse järgi ei nõua täisealisust. Alaealisega õiguslikku tehingusse astudes tuleb siis järelduvalt §§ 25 jj. igakord kontrahendil selgusele jõuda kui võrd lepingu objekt on alaealise "vabas käsutuses."

ne niisugusteks tahete avaldusteks, mis selle äriajamine tavalliselt enesega kaasa toob. Erandatud on vaid need toimingud, milledeks seaduslik esindaja vajab hoolekandekohtu luba." Selle normi lõpplause, mis viitab seadusliku esindaja nendele toimingutele, mida ta oma esindaja ülesannetes vaid hoolekandekohtu loal võib teha, on tegelikult piiriks alaealise ärimehe juriidilistele toimingutele. Neist nähtub, et alaealine jääb siingi oma toimingutes oluliselt piiratuks, kuna seaduslik esindaja pea kõigis tähtsamates toimingutes hoolekandekohtust on sõltuv.¹ Kui aga küsimusse tuleb kolmandate isikute kohustav teadmine alaealise ärimehe teovõime piiratusest, siis nende suhtes jääb ikkagi kehtima kaubandusõiguslik printsip, mis ütleb, et kaupmees on alati teovõimne. Kolmandad isikud pole äriilmas kohustatud võtma ärimehe teovõimet reservatsioonidega.

17. eluaastal on alaealise juures see tähtsus, et ta

1.Vt. Ts.S. eeln. §§ 460 - 489.

saab seista eestkostja kõrval ka aasotsustaja -
n.a.¹ Kuid alaealise arvamus ei ole eestkostjale kohustav,
vaid kannab pigem mingit eestkostetava pühendamise laadi
tema tulevastesse ja peatsetesse õigustesse-kohustustesse.

Samuti jääb neil ka eelnõu järgi selles vanuses tee-
nistuskoha valimise õigus.²

Venia aetatis ja täisealisus ei evi muudatusi. Märki-
da tuleb aga, et täisealisus ka täieliku tsi-
viilsete o võime kaasa toob, mida kehtiv
süsteem veel ei võimalda. Nii ei oma eestkostjaks olemine
enam muud vanuslikku nõuet kui täisealisust³ ja testamenti
võib teha iga teo- ja otsusevõimeline isik.⁴

Ka de lege ferendas naudidavad 60-ne aastased eestkost-
jaks valitud isikud excusatio õigust.

Tervis.

Siin peale kõige selle, mis vastavas käsitluses on
öeldud de lege lata kohta, tuleb veel kui erivust

-
- 1.Ts.S.eeln. § 442.
 - 2.Ts.S.eeln. § 367 II lõige.
 - 3.Ts.S.eeln. § 424.
 - 4.Ts.S.eeln. § 562, vt. ka § 22.

nimetada, et pääle vaimuhaigete ja pillajate võib kohus teovõimetuks tunnustada veel täisealist, kes uimastavate ainete liigtarvitamise tõttu kestvalt ei suuda hoolitseda oma asjade eest või on kardetav teiste julgeolekule, või viib oma perekonna varalise viletsuse hädaohtu.¹ Teovõime sellistel isikutel jääb püsima samades piirides nagu vähemalt seitsmeeastasel lapsel.²

Peab veel märkima, et kehtiv seadus seaduslikke esindajaid - eestkostjaid ja kuraatoreid, kes teostavad seaduses nõuetava tervise puudumisel isikute teovõimet, erinevas mõistes sisustab. Muudatus on nende tegevussfääris ja funktsioonides mainitav. Kehtiv süsteem määrab eestkostjate ülesandeks olla a l a e a l i s t e teovõime täitjaks³ ja kuraatorite eestusele kuuluvad t ä i s e a l i s e d, kellel kohtuotsusega äravõetud oma teovõime teostamise õigus.⁴ Nii siis alaealine kui ta vajab sunduslikku esindajat kuulub e e s t k o s t j a e e s t u s e l e ja kui see vajadus tema täisikka jõudmisega püsima jääb (vai-

1. Ts.S. eeln. § 30 p.3.

2. Ts.S. eeln. § 30 in fine.

3. Vt. lk. 16 ja osundatud BES sätted.

4. Vt. lk. 20 ja osundatud BES sätted.

muhaige lapse täisikka jõudmine), siis eestab teda
k u r a a t o r.

Ts.S. eelnõu järgi kuulub eestkostmisele iga laps,
kui ta pole vanemliku võimu all¹ ja iga täisealine, kes
on tunnustatud teovõimetuks.² Mõlemad eestused alluvad
samadele sätetele, kui seadus seda teisiti ei määra.³

Hooldaja määratakse aga vanemliku võimu või eestkoste
all seisnjate nendeks toiminguteks, mida vanem või eest-
kostja ei saa ise teostada.⁴ Eriti aga nõuab Ts.S. eelnõu
hooldaja määramist pärimise teel omandatud või kolmandalt
isikult tasuta saadud v a r a valitsemiseks.⁵ Edasi
korraldab de lege ferenda hooldaja määramist: mitteabielu-
lisele lapsele tema ü l a l p i d a m i s e paremaks
kindlustamiseks,⁶ täisealisele, kes küll pole eestkoste
alune, kuid kes kehaliste vigastuste või vilumatause tõttu
ei saa teostada oma v a r a l i s i toimetusi,⁷ täis-

1.Ts.S. eeln. § 420.

2.Ts.S. eeln. § 511.

3.Ts.S. eeln. § 511, II lõige.

4.Ts.S. eeln. § 519.

5.Ts.S. eeln. § 519, II lõige.

6.Ts.S. eeln. § 520.

7.Ts.S. eeln. § 521.

ealisele äraolijale tema varaliste toimetuste jaoks,¹ pärandile,² juriidilisele isikule tema vara valitsemiseks, kui puuduvad tarvilised organid,³ j.m. teistel sarnastel juhtudel. Siit järgneb, et hoolekande- ehk cura instituut leiab rakendamist varaliste õiguste korraldamisel, kus see nende tõeliste õiguste omanike juures on takistatud, eestkoste aga pääle isiku varaliste ülesannete, hoolitseb eestkostetava isiku isiku eest, asendab eestkostetava isiku suhtes tema vanemaid, olles juhitud ses tegevuses vanemliku võimu kohta käivatest eeskirjadest, ja esindab eestkostetavat.⁴

Sugu.

Soost tingitud teovõime piiratused on eelnõu kaotanud. Sellega on kadunud meie õiguslikus elus eelnõu kehtestamisega inimeste erisugune hinnang olenevalt soost. Naisisikutele on siiski jäetud ühes kohas nõrgem kohuslikkus võrreldes meestega. Nii loetakse eelnõus seaduslikuks põh-

1.Ts.S. eeln. § 522.

2.Ts.S. eeln. § 524.

3.Ts.S. eeln. § 525.

4.Ts.S. eeln. §§ 439, 447 jj.

juseks naisterahva keeldumine eestkoste vastuvõtmisel.¹ See suvaline õigus näib kõigiti olevat põhjendatud, arvestades vastutust ja ülesandeid, mida see kohustus enesega kaasa toob ning naisisikute üldiselt teises suunas arendav tegevusalastik, mis pole seotud õiguslike küsimuste põhjaliku teadmisega.

Perekondlikus elus võib tähelepanna mehe tahte otsustavamat tähtsust naise arvamuste kõrval.² Kuid see tahe ei saa avalduda ülekohtuselt, võimutsevalt, vaid naisel on võimalik seda otsust hoolekandekohtule kaaluda enda, kes ei otsusta mitte ainult küsimuse õiguslikku külge, vaid ka selle o t s t a r b e k u s e iseloomu perekondlikust seisukohast vaadatuna.

Elukoht.

Elukoha kohta käivad eeskirjad on rajatud kehtivale seadusele. Täpsustatud on k i n d l a elukohata isikute elukoht sellega, et tema igakordne viibuskoht määrab ta elukoha.³

1.Ts.S. eeln. § 427 ja 428 p.1.

2.Ts.S. eeln. § 369.

3.Ts.S. eeln. § 41.

Äraolekul on tähtis vaid elukohast puudumise fakt ja kaotatud on äraoleku kohta kehtivas seaduses olev mõtetu kvalifitseerimine.¹

Isiku kaitse.

Isikut kaitstakse eelnõus ka tsiviilkorras tema õigus- ja teovõimes ning ta isiklikus vabaduses. Senine kehtiv õigussüsteem üldse tunneb isiku kaitset vaid kriminaal korras. Kuid tsiviilne kaitse näib olevat täntpäeval vajalik, arvestades kaasaja ühiskondlikku arengut, mis isiku abstraktse väärtuse arenemisele palju tähelepanu pöörab. Selles mõttes isiku kaitse pole mitte üksnes vajalik korraldada avalikõiguslikult, vaid tähtsal määral võib siin kerkida üles tsiviilse heastuse tähtsus. Negu eelnõu vastavate sätete allikaist nähtub, on need normid laenatud liberaalsete riikide tsiviilkoodeksitest. Sesse instituti on ka meie tsiviilõiguse autoriteetide poolt heatahtlikult suhtunud.²

1. Ts. S. eeln. § 43. Vrdl. BES, art. art. 3080 - 3086.

2. Vt. prof. Grimmi arvustav sõnavõtt Ts. S. 1936. a. eelnõu kohta.

Õigus- ja teovõime ning isiklik vabadus pole inimese suvalised õigused, seepärast ei saa loobuda nende oma misest. Suvalisust võib nende juures arvestada vaid nende õiguste teostamisel, kuid siingi ei või nende õiguste mittetarvitamine ulatuda selleni, et see rikuks avalikku korda või häid kombeid.¹

Reegli järgi isikuõigus on varaliselt hindamatu õigus, milline peab kaaskodanikelt respekterivat suhtumist leidma, kuid seadus võib siin erandit teha kui isikut tema isikuõiguste rikkumises on ka varaliselt kahjustatud.²

Konkreetse isikuõigusena nimetab eelnõu nime tarvitamise õigust, mille hulka kuulub ka avalikult tarvitatav varjunimi ja milliste õigustamata tarvitamine teiste poolt õigustab ka rahalist hagi.³ Nime tähtsusest sõltub ka tema muutmisel nõuetav ettevaatus kolmandate poolt seda nime varem omavate isikute suhtes. Varemale nimeomanikule kuulub nimevõtja vastu selle tühistamist taotlev õigus vastava määritletud aja jooksul.⁴

-
- | | | |
|--------------|---|-----|
| 1.Ts.S.eeln. | § | 44. |
| 2.Ts.S.eeln. | § | 45. |
| 3.Ts.S.eeln. | § | 46. |
| 4.Ts.S.eeln. | § | 47. |

Abieluline sünd.

Laps on abieluline kui ta on sündinud mitte enne kui 181 päeva pärast abielu sõlmimist ning mitte hiljem kui 302 päeva pärast abielu lõppu.¹ Siin on täpsustatud kehtiva seaduse puudus, mis lapse tunnistas abieluliseks kui ta sündis pärast abielu lõppu kümne kuu sees. Kümne kuu täppis mõiste juriidiliselt pole selge, kuna tekitab segadust kuu pikkuse mõiste. 182 päeva asendamine 181-ga on selle ala teaduse täpsundatum fakt. Abielulise lapse juriidiline positsioon on sama, mis kehtivas õiguses.

Eriõiguse ees on arendatud vallaslapse seisundit, teda on võimalikult õiguslikult võrdsustatud abielulise lapsega. Eelnõu püüab kõigiti kergendada vallaslapse isa leidmist² ja soodustada vallaslapse viimist tema mõlemate vanemate kasvatusaluseks ning õiguste järglaseks.

Vallaslaps, kelle isa kindlakstegemata, nagu kehtivaski õiguses, on oma ema ja selle sugulaste suhtes abielulise lapse õigustega.³

Vallaslapse õiguslik seisund, kelle isa kindlaks teh-

1. Ts. S. eeln. § 355, 357.

2. Ts. S. eeln. § 394.

3. Ts. S. eeln. § 396.

tud, areneb kahes suunas olenevalt sellest kas põlvnemine isast on tõendatud 1) kohtuotsusega või 2) loodusliku isa lapse omaks tunnistamisega.

Esimesel juhul kui ema või laps ei hage koos isa kindlakstegemise hagiõigusi, mida omandab vallaslaps isa poolt seaduslikus korras tunnustatuna,¹ siis omab ta isa suhtes vaid alimenteerimise õigust.² ja muudest õigustest (pärimise- ja nimeõigus) on ta väljasuletud.

Teisel juhul, kui looduslik isa oma vallaslast seaduslikus korras tunnustab,³ omab ta isa suhtes samuti abielulise lapse õigused ja ka kohustused ning isa perekonna nime.⁴ Tegelikult kasvatab teda hoolekandekohtu näengul ja määrangul ema või isa. Tunnustamine on tingimusetu ja ulatab ka lapse a l a n e j a t e l e.

Abielu rikkega või veresegamise süüteoga sigitatud vallaslaps on väljasuletud sellisest soodustusest.

Abielulise lapse õigused annab veel l a p s e n d a - m i n e. Lapsendada võib vähemalt kolmekümne viie aastane

1. Ts. S. eeln. § 399.

2. Ts. S. eeln. § 400.

3. Ts. S. eeln. § 381 p.p.1, 2, 3.

4. Ts. S. eeln. § 398.

ja kes ei oma abielulisi lapsi.¹ Lapsendamisel vanusvahe peab olema vähemalt kaheksateist aastat. Neid nõudeid põhjendavad asjaolu, et adoptsoon kannaks võimalikult loomuliku laste ja vanemate vahekorra pilti ja ei tekiks olukord, kus liiga noored tarvitavad adoptsooni võimalust, kuna neil küllalt on võimalus lihalikke lapsi saada.

Lapsenduse tagajärjed ei laiendu lapsendaja ülenejatele, külgsugulastele, ega hõimlastele.² Lapsendatule jäävad alles õigused ja kohustused looduslike vanemate ja sugulaste suhtes.³

Abielulise lapse õiguslikku seisundisse asetab vallaslapse veel **l e g i t i m a t s i o o n** ehk seadustamine, kui vallaslapse isa abiellub lapse emaga. Sellel ei ole retroaktiivset jõudu. Ka kihlatute vallaslast võib kohtuotsusega abieluliseks tunnustada.⁴

Sugulus.

Määrused suguluse kohta on rajatud kehtivale õigusele. Suguluse ring, nagu näitas eelmise peatüki⁵ käsitus, on

1. Ts.S.eeln. § 410.
2. Ts.S.eeln. § 417.
3. Ts.S.eeln. § 418.
4. Ts.S.eeln. § 409.
5. Vt. lk. 82 "Abieluline sünd".

lainenenud sellega, et seaduses määratud ulatuses on ka
vallaslaps isa sugulaseks arvatud.

Suguluse mõju õigus- ja teovõimele avaldub neil sama-
del aladel nagu see leidis käsitlemist eelpool BES vasta-
vas osas.¹

K o d a n l i k a u .

K o d a n l i k u a u mõiste tsiviilsete toimingute
juures pole de lege ferendas silmapaistvalt esile tõstetud.
Seda mõistet haarab meie seadusandluses rohkemalt a v a -
l i k õ i g u s l i k distsipliin ja ühiselulised nõuded
isikute valikul, keda ühiskond vajab. Kuid eestkoste- ja
hoolduse määramisel on isiku laitmatus ses mõttes ikka pü-
sime jäänud.² Samast mõttest tuleneb ka pärimiskõlbmatus
ja pärimisõiguse kaotus, mis mitmesuguste autute tegude
tagajärjel õigusjärglastelt võetakse.³ Kinke-instituudi
juures nimetatud lepingu efekt suuresti on sõltuv kingi-
saaja pieteetlikust käitumisest kinkija suhtes.⁴

1.Vt. lk.33 jj.

2.Ts.S.eeln. § 424, II lõige.

3.Ts.S.eeln. § 538.

4.Ts.S.eeln. § 1775.

Muidugi ei vähenda eelöeldu arusaadavat aususe nõuet eraõiguslikkudes toimingutes ja printsiibi pacta sunt servanda nõuet¹ ja ka neid tühistavaid rekvisiite, mida määrustavad sunni ja pettuse all sooritatud tegude õiguslik tühisus, kuid need on eriloomulised mõisted kodanlikust ausust. Kuid kodanliku au erimõisteline² tähendus ei oma kaasajal tsiviilises tegevuses nii segavat mõju eraõiguslikule õigusvõimele.

Juriidilised isikud, mõiste ja liigid.

Juriidilise isiku otsesest definitsiooni ei esine. Vastav päätükk algab juriidilise isiku korralduste määrustamisega. "Õiguslikkude üksustena korraldatud isikut ühendused ja erisihide taotlemiseks määratud iseseisvad sihtasutused omandavad juriidilise isiku õigused seaduslikus korras registreerimisega..."³ Õigused, mida juriidiline isik võib omandada, moodustavad kõik need, mille oman-

1. Ts.S.eeln. § 1305.

2. Vt. lk. 40.

3. Ts.S.eeln. § 55.

damine otseselt ei kuulu looduslikule isikule.¹ Oma õigusi teostab ta niivõrd kui võrd on kujundatud seaduse ja põhikirja järgi vastavad organid.² Nendest määratlustest nähtub, et juriidiline isik oma m õ i s t e s ei erine kehtivas seaduses esinevast seadusega lubatud ja loodavast juriidilise isiku mõistest. Kehtiva tsiviilseaduse sätted, mis sel alal olid puudulikud, põhjustasid juba varem sellealalise ja samasuunalise täiendava seadusandluse,³ mis pärast eelnõu määrused ei erine suuresti neist sättingutest, mis kehtimas juriidiliste isikute kohta praegu üldse.

Nende liigid on samad, mis senini kehtivas õiguseski esinevad. Riigikassa nimetuse asemel esineb r i i k,⁴ kui juriidiline isik; korporatsioonidena samad ühinguteks ja nende liitudeks⁵ nimetatud õigussubjektid, järgnevalt nagu de lege lata sihtasutused⁶ ning lõppeks pärand,⁷

1. Ts.S.eeln. § 56.

2. Ts.S.eeln. § 57.

3. Vt. RT 1926, 37, ühingute ja liitude seadus ja registreerimise seadus. Vt. ka veel jur. isiku allikad Ts.S. eeln. 2-ne päätükk.

4. Ts.S.eeln. § 559.

5. Ts.S.eeln. § 63 jj.

6. Ts.S.eeln. § 89 jj.

7. Ts.S.eeln. § 528.

kuni ta läheb üle pärijatele.

Juriidiliste isikute tekkimine ja lõpp.

Tekkimise tingimused pole muutunud.¹ Tekke momendiks on registratsioon.² Enne seda peavad asutajad liikmed koostama ühingu või nende liidu põhikirja ja selle vastu võtma. Ühingu võivad moodustada vähemalt 7 liiget, ühingute liidu vähemalt kolm ühingu - juriidilist isikut.³

Sihtasutuse loomise nõuded vastavad kehtiva seaduse loomise nõuetele: peab olema sihiteostamiseks määratud a l u s v a r a,⁴ mida võib määrata notariaaltoiminguga või viimase tahteavaldusega. Registratsioon, järelevalve, põhikirja muutmine, tegevuse korraldamine ja l õ p e t a - m i n e on jäetud j o o k s v a seadusandluse korraldada.⁵

Ühingu või nende liitude lõppemise juures tuleb nentida

- 1.Vt. lk. 55.
- 2.Ts.S.eeln. § 55.
- 3.Ts.S.eeln. § 64.
- 4.Ts.S.eeln. § 89.
- 5.Ts.S.eeln. § 94.

kaheviisilist lõppemist:

a) põhikirja ja b) seaduse alusel
likku lõppu.

Esimesel juhul lõpeb juriidiline isik kui seda otsustab üldkoosolek 3/4 ilmunud liikmete häälte enamusega igal ajal.¹

Teisel juhul:

1) konkursi avamisega²

2) kui liikmete arv ühingus langeb alla seitseme, liidus olevate ühingute arv alla kolme³ või kui ei suudeta moodustada organeid põhikirja järgi.

3) kohtuotsusega.⁴

Juriidilise isiku likvideerib juhatus või tema püdevusega komisjon.⁵ Kuni likvideerimise täieliku lõpuni loetakse teda eksisteerivaks. Lõpetamisel kantakse vastav märkus registrisse.⁶

-
- | | | |
|--------------|---|-----|
| 1.Ts.S.eeln. | § | 78. |
| 2.Ts.S.eeln. | § | 79. |
| 3.Ts.S.eeln. | § | 80. |
| 4.Ts.S.eeln. | § | 81. |
| 5.Ts.S.eeln. | § | 83. |
| 6.Ts.S.eeln. | § | 88. |

Juriidilise isiku õigus- ja teovõime.

Juriidilise isiku õigus- ja teguvõime on valandatud kahte valemisse: "Juriidilised isikud võivad omada kõiki õigusi ja kohustusi, millede vajalikuks eelduseks ei ole inimese looduslikud omandused,"¹ ja "juriidilised isikud on teovõimelised, kuivõrd on kujundatud seaduse ja põhikirja järgi selleks nõutavad organid."² Need õigus- ja teguvõimet põhjanevalt määrustavad sätted pole tundmatud meie kehtivale õigusele, kuid siin esinevad nad sõnaseelgete valemitega, mida sellevastu de lege lata (BES-is ja RT-s olevad sätted) kokkukorjata tuleb.

Seaduse sätted ja põhikirjad on kaks juriidilise isiku õigusvõime piiride määrajat. Juriidiline isik võib niisiis omandada kõiki õigusi, mis nendega temale lubatud. Põhikirjad peab olema kirjalik, kus peab selgelt olema väljendatud tahe tegutseda juriidilise isikuna.³ Põhikirjad ei saa olla contra legem ei oma sihi-ega ka õigusvõime määratluses.⁴ Eelnõu avardab riigi kui juriidi-

1. Ts. S. eeln. § 56.

2. Ts. S. eeln. § 57.

3. Ts. S. eeln. § 63.

4. Ts. S. eeln. § 65.

lise isiku õigusvõimet p ä r u s õ i g u s l i k u l
a l a l, kus riik ex lege päriks vaibe pärandi, silmaspi-
damata teisi kogukondlikke asutusi, kes senini enne riiki
õigustatud on.¹

Õigusvõime piirides teovõimet teostab juriidilise
isiku organ, mis õiguslikult määratluselt meile tuttav
käsitlusest eespool.² Kõrgeim organ on ü l d k o o s -
o l e k otsusevõimeliste liikmetega, mis teotseb põhikir-
jas ettenähtud korras. Erandlikult võib 1/5 liikmeid nõuda
kõrgeima organi - pääkoosoleku - kokkutulekut, kui ta
seda nõuab kirjalikult, esitades kokkukutsumise põhjused.³

Üldkoosolek on pädev põhikirja muutma, liikmeid vastu-
võtma ja väljaheitma ja toimetama kõiki korporatsiooni resp.
ühingu või nende liidu asju otsustama, mis pole antud teis-
tele organitele.⁴

Negu füüsilise isiku juures eeldatakse otsusevõimet
teatud (vanuse) kvalifikatsiooni olemasolul, nii ka juriidilise
isiku kõrgeim organ - pääkoosolek - ei ole otsuse-
võimeline mitte igasuguses seisukorras. Reegli järgi võib

1.Ts.S.eeln. § 559. Võrdl.siin BES § 1965 jj.

2.Vt. lk. 62.

3.Ts.S.eeln. § 66.

4.Ts.S.eeln. § 67.

ta koosolekul õiguslikult otsustada vaid siis, kui liikmed küsimuste üle varem on teadlikud. Selleks juhatus peab varakult liikmeile otsustusele tulevad küsimused saatma, et nendega jõutakse tutvuda. Eriti kaaluvate küsimuste otsustamisel nõutakse 3/4 ilmunud liikmete häälteenamust ja eesmärgi muutmisel, kõikide liikmete nõusolek.¹

Juriidilise isiku tehe kujundub iga liikme ühesuguses hääleõiguses, millisest jääb liige ainult siis ilma, kui otsustamisel on õiguslik toiming juriidilise isiku või tema abikaasa või otsejoones sugulase vahel.²

Igakord ei saa juriidilise isiku-korporatsiooni, resp. ühingu või liidu täiskogu olla koos, et otsustada jooksvaid küsimusi. Igakordseks kokkutulekuks liiga sagedasti on säärane organ liiga raske. Seepärast, olenemata põhikirjast, näeb ette eelnõu, et igal ühingul või liidul peab olema juhatus, kes pole mitte ainult õigustatud, vaid ka kohustatud juriidilise isiku asjade ajamiseks põhikirja piires ja teda esindama.³ Organite tegevusest saabuavad toimingud kohustavad juriidilist isikut. Need toimingud võivad olla

1. Ts. S. eeln. § 68.

2. Ts. S. eeln. § 69.

3. Ts. S. eeln. § 70.

õiguslikud tehingud või ka muud teod.¹ Selle määruse järgi on juriidiline isik tsiviilselt vastutavaks tehtud tema organite tegude suhtes, mis nad teevad oma kompetentsi piires. Seguneb aga organi tegevusse veel aga isiklike süütunnuseid, siis vastutavad nad ka isiklikult seaduste ees.²

1.Ts.S.eeln. § 57.

2.Ts.S.eeln. § 87 in fine.